

Ceza Yargılamasında Silahların Eşitliği İlkesi: Bir Sistematik Derleme Çalışması

Orhan ARSLAN*

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK–ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Programı Öğrencisi. (han.arslan@hotmail.com);
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6833-2584>

Makale geliş tarihi: 13 Mart 2022 **Makale kabul tarihi:** 2 Ekim 2022

Atıf önerisi: Arslan, Orhan. “Ceza Yargılamasında Silahların Eşitliği İlkesi: Bir Sistematik Derleme Çalışması.” *Ankara Barosu Dergisi* 80, no. 4 (Ekim 2022): 169-222. DOI: [10.30915/abd.1186643](https://doi.org/10.30915/abd.1186643)

CEZA YARGILAMASINDA SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ İLKESİ: BİR SİSTEMATİK DERLEME ÇALIŞMASI

ÖZ

Silahların eşitliği ilkesi, AİHS'in adil yargılanma ve hakkaniyete uygun yargılanma ilkelerinin bir unsurudur. Bu çalışma, ceza yargılamasında silahların eşitliği ilkesi konulu ulusal literatürdeki tez ve makalelerde ulaşılan bilgi birikiminin ve araştırma boşluklarının tespiti amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma stratejisi ve sistemantik derleme yöntemi işe koşulmuştur. DergiPark, YÖK Tez Merkezi ve TR Dizin portallarında yapılan sistemantik tarama işlemi sonucunda 9 tez ve 6 makale tespit edilerek inceleme ve değerlendirmeye alınmıştır. Ulusal literatürde silahların eşitliği ilkesine yönelik ampirik çalışmanın olmadığı, mevcut çalışmaların ise normatif yaklaşımla yapıldığı gözlenmiştir. Tespit edilen çalışmaların çoğunluğunun silahların eşitliği ilkesini makro ölçekli incelediği, çok azının ise ilkenin somut görünümünden birisini araştırma konusu yaptığı gözlenmiştir. İçerik analizi sonucunda, ilkenin ceza yargılaması aşama ve işlemlerinde 100'e yakın somut görünümünün olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler

silahların eşitliği ilkesi

sistemantik derleme

adil yargılanma hakkı

hakkaniyete uygun yargılanma

ceza yargılaması

PRINCIPLE OF EQUALITY OF ARMS IN CRIMINAL PROCEEDINGS: A SYSTEMATIC REVIEW OF LITERATURE

ABSTRACT

The principle of equality of arms is an element of the ECHR's principles of fair trial and fair hearing. This study was carried out to determine the knowledge and research gaps in the theses and articles in the national literature on the principle of equality of arms in criminal proceedings. Qualitative research strategy and systematic review method are employed. As a result of the systematic scanning process carried out on DergiPark, YÖK Thesis Center and TrDizin portals, 9 theses and 6 articles were identified and taken into examination and evaluation. It has been observed that there is no empirical study on the principle of equality of arms in the national literature, while existing studies are conducted with a normative approach. It has been observed that the majority of the identified studies examine the principle of equality of arms on a macro scale, while very few of them focus on one of the procedural implementation aspects of the principle. As a result of the content analysis, it has been determined that the principle has nearly 100 procedural implementation appearances in criminal proceedings and processes.

Keywords

principle of equality of arms

systematic review

right to fair trial

due process

criminal proceedings

GİRİŞ

Her türlü yargılama faaliyeti, maddi içeriği olan tüm temel hak ve özgürlüklerle, doğrudan veya dolaylı, uzak veya yakın biçimde ilişkilendirilebilmektedir.^[1] Bu tespitten hareketle, silahların eşitliği ilkesi hem temel haklar hem de yargısal haklar bağlamında her türlü yargılama işleminde etkisini gösteren bir ilkedir. İlke, bu itibarla adil yargıla(n)ma sürecinin önemli bir boyutunu teşkil eder. Ceza yargılamasında, savunma tarafı ile iddia tarafı arasında, iddianın lehine yetki kullanımı farkları bulunmaktadır. Savcılık tarafı delil toplama ve toplatma ile kaynaklara sahip olması açısından kamu gücünü kullanmaktadır. Savcılığın kamu gücünü kullanması, esasında savunma karşısında açık dezavantajlı bir durum oluşturmaktadır. Bu dezavantajlı konum, adil yargılanma açısından silahların eşitliği ilkesi özelinde bir çalışma konusu yapılacak kadar önemli kılmaktadır. İlke aynı zamanda ceza yargılaması uygulamasında adil yargılanma ve hakkaniyete uygun yargılanma haklarının somut bir uzantısı şeklinde görünür hâle gelmektedir. Bu görünümle bağlantılı olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi^[2] (AİHM) ve Anayasa Mahkemesi^[3] (AYM) tarafından verilen kararlar ile her iki mahkeme önünde derdest olan başvuruların ezici çoğunluğunun konusunun adil yargılanma şikâyetine dayalı başvurular olduğu istatistiklere ve haberlere yansımaktadır. Aşağıda sunulan veriler silahların eşitliği ilkesinin müstakil bir çalışmaya konu olabilecek kadar önemli bir ilke olduğunu ortaya koymaktadır.

[1] Kemal Gözler, *İnsan Hakları Hukuku*, 2. baskı (Bursa: Ekin, 2017), 466.

[2] Türkiye aleyhine yapılan başvurular hakkında AİHM tarafından 1959-2021 arasında verilen ihlal kararlarından 1.633'ü Sözleşme'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6'ncı maddesine ilişkindir. Anılan yıllar arasında tüm üye ülkelerin Sözleşme maddeleri bazında istatistiki bilgileri için bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2021_ENG.pdf. Sadece 2021 yılında ise Türkiye hakkında 6. Madde ihlali kararı verilen dosya sayısı 23'tür. Bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2021_ENG.pdf (Erişim Tarihi: 05.07.2022)

[3] Anayasa Mahkemesinin bireysel başvurularda verdiği ihlal kararlarının hak ve özgürlükler bağlamında dağılımına göre; 23/9/2012 ile 31/3/2022 tarihleri arasında verilen kararların % 78'i (20.318) adil yargılanma hakkının ihlaline ilişkindir. Bkz. https://www.anayasa.gov.tr/media/7946/bb_2022-1_tr.pdf (Erişim Tarihi: 05.07.2022)

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkının tanındığı tarih olan 23 Eylül 2012 ve 31 Aralık 2021 tarihleri arasında, AYM tarafından toplam 28.710 ihlal kararı verilmiş olup bunların içinde ilk sırayı adil yargılanma hakkının ilişkin kararlar almaktadır. Silahların eşitliği ilkesi, adil yargılanma hakkının bir unsurudur. Dolayısıyla istatistiği verilen bu hak ihlali kararları arasında silahların eşitliği ilkesinin ihlalini içeren başvurular da yer almıştır.^[4]

Silahların eşitliği ilkesinin gerçek görünümü ile ilişkili algı araştırmaları, adil yargılanma hakkının yüksek düzeyde ihlal edildiğini ve adalete olan güveni olumsuz şekilde etkilediğini göstermektedir. En son yapılan kamuoyu araştırmasında katılımcıların %69'unun adalete güvenmediğini ve %72'sinin ise insanların haksız yere tutuklandığını düşündüğü raporlanmıştır.^[5] Yine, Dünya Adalet Projesi (*World Justice Project*) tarafından düzenli yürütülen Hukukun Üstünlüğü Endeksi (*Rule of Law Index*) 2021 Raporuna göre; Türkiye'nin, hukukun üstünlüğü endeksinde 139 ülke arasından 117. sıraya; yine Endeksin temel haklar alt endeksinde ise 133. sıraya ve ceza adaleti alt endeksinde ise 103. sıraya gerilediği bildirilmektedir.^[6] Önemle belirtelim ki, temel haklar ve ceza adaleti endeks verileri doğrudan adil yargılanma ve silahların eşitliği ilkesinin somut görünümünün hangi düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır.

2016 yılında yapılan ve katılımcıların büyük çoğunluğunu hukuk fakültesi öğrencileri ile öğretim elemanları, avukatlar ve hâkim/savcılarının olduğu

[4] Suç isnadına ilişkin yargılamalarda özel olarak silahların eşitliği ilkesi veya silahların eşitliği ilkesinin özel görünüm biçimleri olan diğer hak ve güvenceler kapsamında ileri sürülen hak ihlali iddiaları üzerine verilen kararların özetleri için bkz. Akif Yıldırım ve Zehra Gayretli, *Suç İsnadına İlişkin Yargılamalarda Silahların Eşitliği İlkesi (Karar Özetleri)*, (Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayını, 2022).

[5] KONDA Araştırma Şirketi tarafından yapılan "Türkiye'de Hapishaneler ve Mahpuslar Algısı Araştırması" Raporunda toplumun adalet sistemine bakışı, hapishanelerde ayrımcılık ve kötü muameleyle dair görüşler derlenmiştir. Toplam 60 sayfadan oluşan Raporun tamamı için bkz. https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2021/10/IHD_Hapishaneler_Raporu-1.pdf (Erişim Tarihi: 05.07.2022)

[6] WJP Rule of Law Index, "Global Insights 2021 Report," <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2021/Turkey> (Erişim Tarihi: 14.10.2021) Bu sıralama 2020 yılında ise şöyleydi: (128 ülke arasında) Hukukun Üstünlüğü: 107., Temel Haklar:123., Ceza Adaleti:85.

“Türkiye’de Hukuk Zihniyeti” başlıklı kamuoyu araştırması sonuçlarına göre katılımcıların düşünceleri şöyledir:^[7]

- Hukuk sistemi adalet üretmektedir : % 35
- Kanunlar toplum vicdanını tatmin etmektedir : % 34
- Adamına göre muamele yapılmaktadır : % 85
- Kurallara uymayanlar kârlı çıkmaktadır : % 67
- Ayrımcılığa uğrama kaygısı taşımaktayım : % 81
- Hukukun toplumda karşılığı vardır : % 33
- Hukuk politikalarının amacı devleti güçlü kılmaktır : % 48
- Hukuk politikalarının amacı toplumu dönüştürmektir : % 18
- (Avukatlara göre) hâkim ve savcılar adildir : % 36
- Yargının geleceği hakkında olumlu düşünüyorum : % 22
- Yargı işleri şablonlara bağlı yapılmaktadır : % 67
- (Hâkim ve savcılara göre) avukatlar dürüsttür : % 39
- Hukuk sistemi adaleti sağlamaya izin vermektedir : % 56

İçten, silahların eşitliği ilkesi ile doğrudan ilişkili olmasa da belli alt başlıklarda ilişkili olan tutukluluk koruma tedbirinin pratikte nasıl uygulandığını görmek için Diyarbakır, İstanbul Anadolu ve Çağlayan Adliyelerinde sulh ceza hâkimliklerince verilen 2018 yılına ait sorgu ve tutukluluk değerlendirme kararlarını incelenmiştir.^[8] 93 sorgu kararı ile verilen ‘*tutuklama*’ tedbiri ve 104 ‘*tutukluluk halinin devamı*’ tedbiri olmak üzere toplamda 197 karar analiz edilmiştir. İncelenen tutuklama kararlarında ulaşılan bulgular

[7] “Türkiye’de Hukuk Zihniyeti” isimli anket 4170 katılımcı ile tamamlanmış ve varılan sonuçlar kitaplaştırılmıştır. Ankete; 1723 hukuk fakültesi öğrencisi, 201 hukuk fakültesi öğretim elemanı, 639 avukat, 135 hâkim/savcı ve 915 kamu çalışanı katılmıştır. 21 Şubat-31 Mart 2016 tarihleri arasında yapılan çalışmanın sonuçlarının tamamı ve geniş yorumu için bkz. Emir Kaya, *Hukuk Zihniyeti*, 3. baskı, (Ankara: Siyasal Yayınevi, 2018), 365-491.

[8] Muhammet Polat İçten, “Tutuklama ve Türkiye’deki Tutuklama Kararlarının Gereksizliği Sorunu,” *Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi* 3, no.5 (Haziran 2019): 46-81.

arasında silahların eşitliğini ilgilendiren tespitler de bulunmaktadır. Araştırmacı, kararları ‘gerekçesiz’, ‘sözde gerekçe’, ‘eksik gerekçe’ ve ‘tam gerekçe’ içeren karar olmak üzere dört tematik başlık altında gruplandırmıştır. Tutuklamaya karar verilen sorgu kararlarında 53 kararın gerekçesizlik, 25 kararın sözde gerekçe ve 15 kararın ise eksik gerekçe içerdiği görülmüştür. Yine tutukluluk halinin devamı kararlarında ise 100 kararın gerekçesizlik, 2 kararın sözde gerekçe ve sadece 1 kararın eksik gerekçe içerdiği tespit edilmiştir. Sorgu ve tutuklama gibi yargılama işlemleri, silahların eşitliği ilkesinin somut görünümünün test edildiği işlemlerden bazılarıdır. Bu veriler, silahların eşitliği ilkesinin yasal düzenlemeler ve doktrinle sınırlı kaldığını; gerçekte ise içselleştirilmediğini göstermektedir. Öte yandan “sözde gerekçeli karar” kategorisine ilişkin veriler ise silahların eşitliği ilkesinin neredeyse hiç uygulanmadığını göstermektedir.

Yenisey ve Nuhoglu, 2013 yılında İstanbul Kartal, Çağlayan ve Bakırköy Adliyelerindeki ağır ceza mahkemelerinde 734 tutuklama kararı içeren kesinleşmiş dosyayı incelemiştir.^[9] Tutuklama kararlarının inceleme kriterlerinden birisi de ‘adil yargılama ilkesi’ olmuştur. Silahların eşitliği ilkesi açısından herhangi bir gerekçe göstermeden tutuklama talebinde bulunulan dosyaların oranının % 97 olduğu tespit edilmiştir. Bir başka ifadeyle hâkimlerin, savcılarının tutuklama istemlerini % 97 oranında kabul ettiği ortaya çıkmıştır. Yine silahların eşitliği ilkesi özelinde, savunma avukatlarının % 30’unun tutuklama kararına itiraz etmediği ya da yeterli savunma yapmadığı; dosyaların % 91’inde kuvvetli suç olgusunun gösterilmediği; müdafilerin % 65’inin duruşma öncesinde dosyayı incelemedikleri gözlenmiştir.

Anılan incelemenin sonuçlarını değerlendirirken; tutuklama taleplerinin incelendiği duruşma ile silahların eşitliği ilkesi arasındaki bağlantıyı nasıl kurduğumuzun da üzerinde durmak gerekmiştir. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun (CMK) 101/2 ve 3. maddelerinde “*tutuklama kararının içeriğinin şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirileceği*” ve “*tutuklama istenildiğinde şüpheli veya sanık kendisinin seçeceği veya baro tarafından görevlendirilecek bir müdafinin yardımından yararlanır.*” şeklinde hükümler yer almaktadır. Bu düzenlemeler uyarınca, tutuklama kararının oturum

[9] Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, “Türkiye’de Tutukluluk Uygulamaları ve Tutuklamada Savunmanın Rolü Araştırması,” *Bahçeşehir Üniversitesi* (blog), 2013, <https://bau.edu.tr/blog/tr/2266-turkiyede-tutukluluk-uygulamaları-ve-tutuklamada-savunmanın-rolü-arastırması>.

açılarak verilmesi gerekmektedir.^[10] Kanunda tutuklama kararı verilmesine ilişkin düzenlenen oturuma doktrinde ‘tutuklama oturumu’ (veya tutuklama duruşması) adı verilmektedir. Tutukluluk muhakemesine bakıldığında, Kanun metninin içine serpiştirilen birkaç kelimeden, bir oturum açılacağına ilişkin bir çıkarım yapmak gerektiği görülmektedir.^[11]

Dolayısıyla tutuklama talebinin hâkim/mahkemece değerlendirildiği aşama, bir duruşma olarak kabul edildiğinde diğer duruşmalardaki (tanık sorgulama, doğrudan soru sorma, delillerin toplanmasını isteme gibi) yasal güvencelerin sağlanmaması nedeniyle silahların eşitliği ilkesi ihlal edilmiş olmaktadır. Hakeza şayet soruşturmada gizlilik kararı alınmış ise dosyada yer alan delillerin savunma tarafından incelenememesi ve müdafinin hukuki yardımından arzu edilen düzeyde yararlanılamaması nedeniyle yine silahların eşitliği ilkesi zedelenecektir. Müdafilerin duruşma öncesinde dosyayı inceleyememeleri hususunun silahların eşitliği ilkesini ihlal edeceği ise her türlü izahtan varestedir.

Bu araştırma bulgularından hareketle, *silahların eşitliği ilkesinin ceza yargılamasında yok denecek kadar az oranda uygulandığını* ileri sürmek mümkündür.

İçten ile Yenisey ve Nuhoglu’nun araştırma bulgularından hareketle, ceza yargılamasında bir koruma tedbiri olan tutuklama özelinde silahların eşitliği ilkesi açısından ülkenin doğusunda (Diyarbakır, 2018) veya batısında (İstanbul, 2013) benzer sorunların mevcut olduğu, yıllar geçmesine rağmen bu sorunların çözül(e)mediği; aksine kronik bir duruma evrildiği görülmektedir. Yukarıda sunulan veriler genelde adil yargılanma, özelde ise silahların eşitliği ilkesinin özenli, gerçekte ve özde uygulanmasının ne kadar gerekli ve önemli olduğunu bariz biçimde ortaya koymaktadır.

Konusu tam olarak ceza yargılaması olmasa da ilişkili olarak yapılan tarama işleminde ulusal literatür açısından suç ve ceza alanında bir meta-analiz

[10] Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5. bası, (Ankara: Seçkin, 2017), 371.

[11] Fahri Gökçen Taner, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*, (Ankara: Seçkin, Mart 2019), 251.

çalışmasına rastlanılmıştır.^[12] Anılan çalışmada, “suçun önlenmesinde hapis cezası ile seçenek yaptırımlarının etkinliği” konusu meta-analiz yöntemiyle incelenmiştir. Meta-analiz kapsamına alınan makaleler yabancı literatürde ve İngilizce olarak yazılmış müstakil araştırmalardır. Araştırmacının yaptığı tarama çalışmasında Türkiye’de araştırma konusu ile ilgili *ampirik çalışmanın*^[13] olmadığı tespit edilmiştir.^[14] Söz konusu alanda tekil ampirik çalışmaların olmaması, ulusal literatürde doğal olarak meta-analiz ya da sistematik derleme çalışmasının yapılmasını zorlaştırmaktadır. Benzer durum, ceza yargılamasında silahların eşitliği konulu meta-analiz ya da sistematik derleme çalışmalar için de gözlenmektedir. YÖK Tez Merkezi ve DergiPark portallarında yapılan tarama işleminde ‘silahların eşitliği ilkesi’ konulu meta-analiz ve sistematik derleme çalışmasının olmadığı tespit edilmiştir. Tarama yöntemi ve işlemlerine ait bilgilendirmeye makalenin yöntem bölümünde detaylı olarak yer verilmiştir.

Türkiye’de ulusal hakemli dergiler, DergiPark portalına akreditedir. DergiPark portalı; dergi, makale, yazar, konu ve benzeri konulara ait istatistikleri tutmakta ve açık bir şekilde herkesin erişimine imkân sağlamaktadır. Portalda yapılan incelemede, hukuk konusu altında indekslenmiş 4.045 makale ve bu makalelerin 159 dergide yer aldığı bilgisi görülmüştür.^[15] Söz konusu 159 dergi tek tek incelendiğinde, dergilerin hepsinin sadece hukuk konulu makalelerin yayınlandığı dergiler olmadığı gözlenmiştir. Türkiye’deki tüm hukuk dergilerinde yayınlanmış makaleleri arşivleyen ve ücretli üyelikle erişime açık tutan Jurix portalında, hukuk alanında 43 derginin indekslen-

[12] Buket Abanoz, “Suçun Önlenmesinde Hapis Cezası ile Seçenek Yaptırımların Etkinliğinin Karşılaştırılması: Meta-Analiz Çalışmalarının Sistematik Olarak İncelenmesi,” *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* 5, no. 2 (2017): 1-28.

[13] Kökeni Fransızca (*ampirique*) olan kelimenin anlamı; deney ve tecrübe ile anlaşılan her türlü bilgidir. Ampirik araştırma, çalışmanın sonuçlarının kesinlikle somut ve dolayısıyla “doğrulanabilir” kanıtlardan alındığı herhangi bir araştırma olarak tanımlanır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İrfan Erdoğan, “Sosyal Bilimlerde Pozitivist-Ampirik Akademik Araştırmaların Tasarım ve Yöntem Sorunları,” *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* 12, (Güz 2001): 119-134.

[14] Abanoz, “Suçun Önlenmesinde,” 23.

[15] DergiPark, Konu ve Dergi İndeksi, erişim 22 Eylül 2021, <https://dergipark.org.tr/tr/search/3?section=journal&aggs%5Bsubjects.id%5D%5B0%5D=321>

diği görülmüştür.^[16] 2021 yılı itibarıyla Türkiye’de 38’i devlet, 35’i vakıf, 11’i Kıbrıs’ta olmak üzere toplamda 84 hukuk fakültesi bulunmaktadır.^[17]

Yukarıda yer verilen akademik kurum ve akademik yayın verileri, ceza yargılaması ve silahların eşitliği ilkesinin uygulamada görünümünü inceleyen ve değerlendiren tekil ampirik araştırmaların yapılması ve yayınlanması potansiyelinin var olduğunu göstermektedir. Bu potansiyel aynı zamanda sistematik derleme araştırmalarının yapılma potansiyelini de ortaya koymaktadır. Oysa ulusal literatürde yapılan tarama işleminde ceza yargılaması alanında silahların eşitliği ilkesi konulu sistematik derleme araştırmasının yapılmadığı tespit edilmiştir. Sonuç itibarıyla denilebilir ki; söz konusu alanda bir araştırma boşluğu tespit edilmiştir. Hem ceza yargılamasında silahların eşitliği ilkesi konulu makale ve tez çalışmalarında ulaşılan bilgi birikimini tespit etme hem de sistematik derleme anlamında araştırma boşluğunu doldurma, bu çalışmanın araştırma gerekçesi ve amacı yapılmıştır.

Hemen belirtelim ki, silahların eşitliği konusuna hem giriş bölümünde hem de diğer bölümlerde fazla yer verilmiş olabilir. Bunun nedeni ise genelde hukuk, özeldede ise ceza hukukunda sistematik derleme yönteminin uygulanmasının yeni bir yöntem olması ve Türkiye’de yeni yeni denenmesidir. Bu itibarla detaylı ve doyurucu bir açıklama yapma zarureti doğmuştur.

Daha açık bir anlatımla, ceza yargılaması alanında silahların eşitliği ilkesi konulu ulusal literatürdeki bilimsel dergilerde yayınlanan makale ve lisansüstü tez çalışmalarındaki *mevcut durum ve yönelimlerin belirlenmesi, ulaşılan araştırma bulgularının sentezinin yapılması ve araştırma boşluklarının tespit edilmesi amacıyla* bu sistematik derleme (*systematic review, meta-synthesis*) çalışması yapılmıştır. Bu sistematik derleme denemesinin, ceza yargılaması alanında bilgi gelişimine katkı sağlayacağı, sistematik derleme yönteminin kullanılması açısından silahların eşitliği ilkesi özelinde araştırma boşluklarının tespit edilmesi ve bu alana yönelik mikro çalışmaların yapılmasında teşvik edici olacağı öngörülmektedir.

[16] Jurix, Hukuk Dergileri, erişim 22 Haziran 2022, <https://www.jurix.com.tr/journals>

[17] Hukuk Programı Bulunan Tüm Üniversiteler, YÖK Lisans Atlası, erişim 22 Haziran 2022, <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10094>

I. CEZA YARGILAMASINDA SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ İLKESİ

Bu bölümde silahların eşitliği ilkesinin, adil yargılanma ve hakkaniyete uygun yargılanma haklarının bir uzantısı olduğu, ilkenin çıkış kaynağı, tanımlarında yer alan odak noktalar ile ceza yargılamasında somut görünüm biçimlerine yönelik tasnifler ve dayanakları incelenmektedir.

A) ADİL YARGILANMA VE HUKUKİ DİNLENİLME HAKKININ BİR UZANTISI OLARAK SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ İLKESİ

Adil yargılanma hakkı, hukuk devleti ilkesinin bağlayıcı koşulu olmasının yanı sıra hukuk devleti ve demokrasi kavramlarıyla çok sıkı bir ilişki içindedir.^[18] Hukuki dinlenilme hakkı, hukuk devletinin bir göstergesi; hukuk devleti ise, hukuki dinlenilme hakkının güvencesidir.^[19] Zira silahların eşitliği ilkesi, daha geniş kapsama sahip olan ve yargılamanın çelişmeli olması hakkını da içeren adil yargılanma hakkının bir unsuru olan hukuki dinlenilme hakkı ya da hakkaniyete uygun yargılanmanın gereğidir. Dolayısıyla silahların eşitliği ilkesinin gölgesi, tüm yargılamanın üzerine düşmektedir ve hukuki dinlenilme hakkı ile anılan ilke arasında çok sıkı bir bağ bulunmaktadır.^[20]

Silahların eşitliği terimi ve silahların eşitliği ilkesi kavramı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS veya Sözleşme) ve Anayasa'da açıkça düzenlenmemiş ve doğrudan kullanılmamıştır. Bu ilke, AİHM'in hakkaniyete uygun yargılama kavramından geliştirdiği bir ilkedir.^[21] Diğer bir anlatımla, söz konusu ilke, AİHM kararlarında kendine yer bulmuş ve içtihatlar ile doğmuş

[18] Burak Güngör, "Silahların Eşitliği İlkesi ve Çelişmeli Yargılama Hakkı'nın Bireysel Başvuru Usulünde İncelenmesi," (Doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2019), 120.

[19] Muhammet Özekes, *İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler*, (Ankara: Seçkin, 2009), 42.

[20] Bilgehan Yeşilova, "Yargılama Diyalektiği ve Silahların Eşitliği", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 86, (2009): 56.

[21] Ertuğrul Ünal, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi," (Doktora tezi, İstanbul Marmara Üniversitesi, 2020), 381.

bir ilkedir.^[22] Bu ilkeye aynı zamanda, *eşit işlem ilkesi* de denilmektedir.^[23] Sözleşmenin adil yargılanma koşullarını düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasında yer alan hakkaniyete uygun yargılama (*fair trial/procès équitable*) kavramı, Strazburg Mahkemesinin yorumları sonucunda ‘silahların eşitliği’ ilkesinin hukuki temelini oluşturmuştur.^[24]

Silahların eşitliği ilkesinin tarifi ilk kez 27.10.1993 tarihli *Dombo Beheer BV/Netherlands* kararı ile yapılmıştır.^[25] Bu kararda silahların eşitliği ilkesi, “*muhalefet halindeki özel menfaatleri içeren uyuşmazlıklarda, bir tarafı, davanın diğer tarafı karşısında nitelikli bir dezavantaj içine sokmayacak şartlar altında, her bir tarafın delilleri de dâhil olmak üzere, davasını ortaya koymak için makul bir olanağa sahip olması zorunluluğu*” şeklinde tanımlanmıştır. Bu karardan sonra, Sözleşme organları, taraf devletin, AİHS’in adil yargılanma hakkına ilişkin 6. maddesini ihlal ettiği iddiasıyla kendilerine yapılan bireysel başvurularda adil yargılanma hakkı ve hakkaniyete uygun dinlenilme ilkesi ile birlikte silahların eşitliği ilkesine ilişkin

[22] AİHM’nin silahların eşitliği konusundaki ilk kararları ağırlıklı olarak ceza yargılamasıyla ilgilidir. Bkz. *Ekbatani/İsveç* (no. 10563/83, 26.5.1988); *Borgers/Belçika* (no.12005/86, 30.10.1991); *İncal/Türkiye* (41/1997/825/1031, 9.6.1998); *Göç/Türkiye* (no. 36590/97, 11.7.2002); *Brandstetter/Avusturya* (no. 13468/87, 28.8.1991); *Pakelli/Almanya* (no. 8398/78, 25.4.1983). Ancak zamanla hukuk davalarında ve idari uyuşmazlıklarda da silahların eşitliği ilkesi uygulama alanı bulmuştur. Anılan kararların başlıcaları ve konuları şöyledir:

- *Dombo Beheer/B. V./Hollanda*, (no. 14448/88, 1993): Bir banka ile müşterisi arasında, ticari krediler nedeniyle oluşan uyuşmazlık,

- *Van De Hurk/Hollanda*, (no.16034/90, 1994): Avrupa Birliği kararları nedeniyle süt üretim kotaları daraltılan üretim çiftliği sahibinin idari organlara yaptığı itiraz ve başvuruların reddedilmesi,

- *Hentrich/Fransa*, (no. 13616/88, 1994): Kamu kurumundan koşullu olarak satın alınan tarım alanının bedeline ilişkin uyuşmazlık,

[23] Güngör, “Çelişmeli Yargılama Hakkı,” 133.

[24] Güney Dinç, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Göre Silahların Eşitliği,” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no.57 (Mart-Nisan, 2005): 283.

[25] AİHM, *Dombo Beheer B.V./ The Netherlands*, B. No: 14448/88, 27/10/1993.

iddiaları da denetlenmeye başlanmıştır.^[26] Süreç içinde silahların eşitliği

[26] Zehra Yavuz, “Silahların Eşitliği İlkesine İlişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları ve İç Hukukumuzdaki Dönüştürücü Etkileri,” (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2009), 1.

ilkesi, iç hukukta, AYM^[27] ve Yargıtay^[28] içtihatları ile adil yargılamanın

[27] Anayasa Mahkemesi silahların eşitliği ilkesini Anayasa'nın 36. maddesi altında korunan adil yargılanma hakkı kapsamında ele almaktadır. Yapılan incelemelerde, Sözleşme'nin lafzi içeriğinde yer almayan ancak AİHM içtihadıyla adil yargılanma hakkının kapsamına dâhil edilen silahların eşitliği ilkesi gibi ilke ve hakların da adil yargılanma hakkı kapsamında olduğu ifade edilmektedir. AYM'nin konuyla ilgili kararlarından bazıları şunlardır:

Delillere Erişim İmkânının Tanınması: *Yankı Bağcıoğlu ve Diğerleri* [GK], B. No: 2014/253, 9/1/2015; *Ali Pala*, B. No: 2013/3056, 14/10/2015; Bilirkişi, Keşif ve Adli Muayene Taleplerinin Karşıllanması: *Hülya Doğan*, B. No: 2014/5613, 18/5/2016; *Nihal Gökten*, B. No: 2014/10290, 7/6/2017; Soruşturmanın Genişletilmesi Taleplerinin Değerlendirilmesi: *Sencer Başat ve diğerleri* [GK], B. No: 2013/7800, 18/6/2014; *Hüseyin Güneş Özmen*, B. No: 2014/1514, 22/9/2016; Delil Toplanması Taleplerinin Karşıllanması: *Sebahat Tuncel (2)*, B. No: 2014/1440, 26/2/2015; *Yıldırım Soysal (2)*, B. No: 2014/14341, 10/1/2018; Sanığın Yokluğunda veya Savunması Alınmadan Karar Verilmemesi: *Ömer Akdağ*, B. No: 2014/13265, 4/4/2018; *Murat Tezel*, B. No: 2017/20307, 13/10/2020; Duruşma Gün ve Saatinin Bildirilmesi: *Faik Gümüş*, B. No: 2012/603, 20/2/2014; *Hüseyin Güneş Özmen*, B. No: 2014/1514, 22/9/2016; İleri Sürülen İddia ve Savunmaların İncelenmesi: *İbrahim Ünal*, B. No: 2014/2554, 17/5/2016; *Turgay Yiğit*, B. No: 2015/18479, 11/12/2018; Yargıtay Başsavcılığı Tebliğnamesinin Tebliğ Edilmesi: *Gürhan Nerse*, B. No: 2013/5957, 30/12/2014; *Özgür Murat Engin*, B. No: 2014/7806, 21/9/2016. Sanığın Suçlamadan Haberdar Edilmesi: *Ali Kemal Tekin*, B. No: 2014/875, 2/2/2017; *Salih Öz*, B. No: 2015/13327, 17/7/2018; Savunma İçin Gerekli Zamanın Tanınması: *Mehmet Özyer*, B. No: 2014/8783, 5/4/2017; *Cemal Ağırman*, B. No: 2014/6915, 8/3/2018; Savunma İçin Gerekli Kolaylıkların Tanınması: *Ayşe Eşlik*, B. No: 2014/15969, 21/6/2017; *Fethi Oğuz*, B. No: 2019/38141, 14/9/2021; Müdafî Yardımından Ücretsiz Yararlanma İmkânının Tanınması: *Kazım Albayrak*, B. No: 2014/3836, 17/9/2014; *Zülfikar Sarıtürk*, B. No: 2013/1516, 16/12/2015; Aleyhte Beyanda Bulunan Tanıkların Sorgulanması: *Zana Güneş*, B. No: 2016/73184, 25/9/2019.

[28] Yargıtay, bir içtihadında kavramın önem ve kapsamını şöyle açıklamıştır: “Sanığın duruşmada hazır bulunması hem savunma hakkının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamakta hem de silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerine işlerlik kazandırmaktadır. Ceza adaletinin hakkaniyete uygun şekilde gerçekleştirilmesi için sanığın mahkemenin huzuruna çıkarılması büyük önem arz etmektedir. Anılan hak, sadece duruşmada hazır bulunmayı değil duruşma sürecini takip etmeyi, iddiaları ve tanık ifadelerini dinlemeyi, iddia/savunmaları destekleyecek argümanları ileri sürmeyi de içerir. Dolayısıyla duruşmada hazır bulunma hakkı, sanığın yargılamaya etkili katılım hakkıyla da doğrudan ilişkilidir. Suç isnadı altındaki bir kimse duruşmada hazır bulunarak yargılamaya etkin olarak katılmakta, hakkında kurulacak hükmün

temel unsur olarak kabul edilmiştir.^[29]

Öğretide silahların eşitliği ilkesinin AİHS ve ceza yargılamasındaki yerine ilişkin ayrışan ya da benzeşen tespit ve değerlendirmeler bulunmaktadır. Bunlardan birkaçına değinmek yerinde olacaktır.

Silahların eşitliği ilkesi, Sözleşmenin öncelikle 6/1. maddesi, sonra 6/3. maddesi ve 14. maddesiyle ilişkilidir.^[30] AİHM'in içtihat kararlarında, Sözleşmenin 6/3-d maddesi, silahların eşitliği ilkesinin özel görünümü ve tamamlayıcısı^[31]; 6/1. fıkrası ise genel görünümü olarak kabul edilmektedir.^[32] Silahların eşitliği ilkesi, adil yargılanma hakkının bir alt görünümüdür.^[33] Silahların eşitliği ilkesi, adil yargılama hakkının bir unsuru olan 'hakkaniyete uygun yargılama' ilkesinin bir uzantısıdır.^[34] Silahların eşitliği ilkesi, iddia ve savunma makamlarının ispata katılma aracıdır.^[35] Başka bir yazara göre de silahların eşitliği ilkesi, çelişmeli yargılama ilkesinin öncülü,

inşasına ortak olmakta ve yargılamaya yön verme imkânına kavuşmaktadır." (Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 22.12.2121 tarihli E. 2021/15211, K. 2021/11109) Yargıtay'ın benzer diğer kararları için bkz. 3. Ceza Dairesi 15.3.2022 tarihli E. 2021/1801, K.2022/1324; 3.Ceza Dairesi, 9.3.2022 tarihli E. 2021/2313–K. 2022/1206 Sayılı ilamları.

- [29] Güngör, "Çelişmeli Yargılama Hakkı," 2.; Erol Ceylan, "Ceza Muhakemesi Açısından Silahların Eşitliği İlkesi," (Yüksek Lisans tezi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, 2017), 6.
- [30] Güngör, "Çelişmeli Yargılama Hakkı," 151.
- [31] Sözleşme'nin 6/3 maddesinin anılan bendi şöyledir: "*Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir: d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek.*"
- [32] Yavuz, "İç Hukukumuzdaki Etkileri," 46.
- [33] Gizem Hünkar, "Ceza Muhakemesinde Silahların Eşitliği İlkesi," (Yüksek Lisans Tezi, İzmir Yaşar Üniversitesi, 2017), 4.
- [34] Tevfik Barboros Ulutaş, "Adil Yargılanma Hakkı ve Yargılamada Silahların Eşitliği Problemi", (Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 2008), 2.
- [35] Cumhuriyet Şahin, "Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri," *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 21, (2019): 3051-65.

özel bir görünümüdür.^[36] Nihayet Taner'e göre de ortak tarihsel kökleri başta olmak üzere, çelişme ve silahların eşitliği kavramları arasında yakın bir ilişki vardır, zira ancak silahların eşit olduğu bir ortamda gerçek bir çelişmeden söz edilebilir.^[37]

Silahların eşitliği ilkesi ile ilgili tanımlar ve açıklamalar incelendiğinde 'denge', 'eşitlik', 'usuli eşitlik', 'dezavantaj', 'nitelikli avantaj', 'eşit koşullar', 'suje/taaraf', 'hak ve yetkiler' ve 'nihai hükme etki edebilme', 'orantılı olma' odak noktalarının öne çıktığı ve tanımlarda bu noktalara özel vurgu yapıldığı görülmektedir. Bunlara arasında en çok vurgu yapılan ise 'denge' ifadesidir. 'Denge' kavramından; "kamu güvenliği, kamu yararı ile bireysel hak ve güvenceler arasındaki denge", AİHM kararlarına göre ise, "eşitlik, karşılıklılık, orantılılık" kavramlarının anlaşılması gerektiği değerlendirilmektedir.^[38] İlkenin adının konularak "silahların eşitliği" şeklinde ifade edilmesi, ilk kez 1964 yılında *Neumeister/Avusturya* kararında^[39] olmuştur. Silahların eşitliği ilkesine ilişkin ilk ihlal kararı içinse 1991 tarihli *Borgers/Belçika* kararını^[40] beklemek gerekmiştir.^[41]

Öğretiden seçilen bir dizi silahların eşitliği ilkesi tanımları aşağıda sunulmuş ve denge kavramı ile birlikte diğer odak noktaları belirginleştirilerek gösterilmiştir.

Adil yargılanma hakkı, hakkaniyete uygun yargılanma ve silahların eşitliği ilkesi, "kamu otoritesinin üstünlüğünü pekiştiren ayrıcalıklı hukuk anlayışından uzaklaşarak bireysel hakların önem kazandığı özgürlükçü bir kamu düzenine yönelik olgusu" üzerinde yükselmektedir. Bu yönelişin kilit noktası ise yargılama *süjeleri* arasında *denge*nin kurulması talebidir.^[42] Kamu adına

[36] Sibel İnceoğlu, *İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, (İstanbul: Beta, 2002), 226.

[37] Taner, *Çelişme ve Silahların Eşitliği*, 96.

[38] Ulutaş, "Silahların Eşitliği Problemi," 43.

[39] AİHM, *Neumeister/Avusturya* Kararı, B. No: 1936/63, 27/06/1968, § 22 vd.

[40] AİHM, *Borgers/Belçika* Kararı, B. No: 12005/86, 30/10/1991.

[41] Taner, *Çelişme ve Silahların Eşitliği*, 99.

[42] Dinç, "AİHS'e Göre Silahların Eşitliği," 283.

yürütülen yargılamanın adil ve verilecek kararların doğru olabilmesi için, yargı makamları önünde sahip oldukları *hak ve yetkiler* açısından taraflar arasında *usuli eşitliğin* kurulması ve bu *dengenin* bütün yargılama aşamalarında sürdürülmesi gerekir.^[43]

Yargılama taraflarının usule ilişkin haklar bakımından *aynı koşullara* tabi tutulması; taraflardan birinin diğerine göre daha *zayıf bir duruma düşürülmesinin* iddia ve savunmalarını makul bir şekilde mahkeme önünde dile getirme fırsatına sahip olması anlamına gelmektedir.

Anayasa Mahkemesi'ne göre, davanın taraflarının yargılama sırasında usul hükümleri bakımından aynı konumda olmasını, taraflardan birine dezavantaj diğerine avantaj sağlayabilecek kurallara yer verilmemesini, başka bir anlatımla davanın *süjeleri* olan davacı ve davalı arasında hakkaniyete uygun bir *dengenin* varlığını gerekli kılmaktadır.^[44]

Savunma ile iddia makamları arasında dengenin olması hakkaniyetin gereğidir. Denge ifadesi ile bağlantılı olarak hakkaniyete uygun yargılanma kavramı AİHM'in içtihatları sonucunda silahların eşitliği ilkesinin hukuki temelini oluşturmuştur.^[45] Silahların eşitliği ilkesinin işleyişinde amaç, hukukun 'baskın taraf' egemenliği yerine 'denge' anlayışının öne çıkartılmasıdır.^[46] Özetle, silahların eşitliği ilkesi, *haklarda denge* ve *yetkilerde* ise *usulî eşitlik* olarak ifade edilmektedir.

Bu ilke uyarınca, yargılama makamı önünde sahip olunan *hak ve yetkiler* açısından taraflar arasında tam bir *eşitlik* gözetilmeli, bu *denge* yargılama boyunca korunmalı, bir başka ifadeyle, eşit silahlarla mücadele edilmelidir.^[47]

[43] Dinç, "AİHS'e Göre Silahların Eşitliği," 285.

[44] AYM, E. 2008/12, K. 2011/104, Kt. 16.06.2011, RG. 28.12.2011-28156.

[45] Dinç, "AİHS'e Göre Silahların Eşitliği," 283.

[46] Ender Anaklı, "Silahların Eşitliği İlkesi," (Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2006), 11.

[47] A. Şeref Gözübüyük ve Feyyaz Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması-Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2005), 291.

Ceza yargılamasında iddia makamı ile savunma makamı arasında *baklarda eşitlik, yetkilerde denge* olmasını gerektiren bu ilke, savunma aleyhine bir hukuki durumun (*dezavantajın*) oluşturulmamasını ifade eder.^[48]

Silahların eşitliği ilkesi tarafların argümanlarını sunabilmesi için hükmü verecek mahkeme önünde birbirlerine karşı *özlü bir dezavantaja* maruz kalmadan argümanlarını sunabilecek imkânların güvence altına alınmasını ve uygulanmasını esas alır.^[49] Sanığın yargılamada bir obje değil, *süje* olması sebebiyle kendisine karşı yöneltilen suçlama hakkında iddia makamıyla *eşit şartlarda* delillerini ortaya koyması, adil dinlenme hakkının bir gereğidir.^[50]

İlkeyle getirilen eşitlik; *ceza muhakemesinde şüpheli/sanığın iddia makamı ve iddia makamı yanında yer alan katılan ile eşit şartlarda verilecek hükme etki edebilme imkânına sahip olmasını* ifade etmektedir.^[51]

Ceza yargılamasında, bu yargılamanın niteliğinden ötürü, silahların eşitliği ilkesi taraflara mutlak anlamda bir eşitlik yüklemeyiz. Dolayısıyla taraflar arasında aslında tam bir eşitlik kastedilmemektedir. O halde tarafların hak ve yetkileri arasında bir orantının sağlanması gerektiği anlaşılmalıdır.^[52] Yargılamada bu ilkeye ilişkin temel kural; iddia ve savunma makamlarına usul hukukuna ilişkin tanınan imkânların *dengeli* olması, *dengenin* savunma aleyhine bozulmamasıdır.^[53] Ceza yargısında, savcı ile şüpheli/sanık arasındaki yetkilerin karşılıklı olması aranır. Savcı, devlet adına iddia makamını işgal ettiği için makam itibarıyla taraftır.^[54] Oysa hâkim tarafsız olmak zorundadır.

[48] Şahin, “Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde,” 3051.

[49] Mehmet Emin Alşahin ve Ertuğrul Ünal, “Kara Avrupası Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi Uygulanabilir mi?,” *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, no.2 (2021): 208.

[50] Ünal, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği,” 381.

[51] Ünal, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği,” 382.

[52] Erol Ceylan, “Ceza Muhakemesi Açısından Silahların Eşitliği İlkesi,” (Yüksek Lisans tezi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, 2017), 5.

[53] Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2012), 194.

[54] Tuğrul Katoğlu, “Asliye Ceza Mahkemelerinin Yeni Durumu ‘Silahların Eşitliği’ Tartışmalarından ‘Silahlara Veda’ya,” *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi*

Bir başka ifadeyle, şüpheli/sanık kadar savcının da hâkimden uzak olması şarttır. Esas olan iddia ve savunma makamları için geçerli *usulî imkânların* birbirleriyle *dengeli* olması; yani dengenin birisi aleyhine bozulmamasıdır.^[55] Dolayısıyla, eşitliğin sujelerin görev ve yetkileri temel alınarak belirlenmesi gerektiği anlaşılmalıdır.^[56] Esasen tam olarak anlatılmaya çalışılan, yetkiler arasında tam bir eşitlik olmayıp, yalnızca tarafların yetkileri kullanmasında sıralı bir şekilde bu imkândan faydalanması, her iki tarafın silahların eşitliği ilkesinin getirmiş olduğu imkânlardan karşılıklı olarak yararlandırılmasıdır.^[57] Bir başka ifadeyle; *bir taraf diğer taraf karşısında 'nitelikli bir dezavantaj' içine girmemiş ise silahların eşitliği ilkesi ihlal edilmiş olmayacaktır.*^[58] Nitekim “*yargılama sürecinde ortaya çıkan ancak sonuca ve genel olarak yargılama adaletine etkili olmayan bir eşitsizliğin, silahların eşitliği ilkesini zedelemeyeceği*” şeklinde yorumlanmaktadır.^[59]

İlke, şüpheli/sanık hakları ile savcının sahip olduğu yetkiler arasında bir *dengenin* sağlanmasını güvence altına almayı amaçlar.^[60] Güdülen amaç, yargılama faaliyetinin, taraflar arasındaki çelişmeyi sağlamak suretiyle gerçekleştirilmesidir. Bu nedenle, adil yargılamanın önemli güvencelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Güdülen amaç ile tarafların rolleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Bilindiği üzere uygulamada savunma ile iddia makamlarının rolleri belirleyicidir. İddia makamının çok sayıda yetkiye sahip olması, baskın bir role sahip olması, kamu gücünü arkasına alması, soruşturmayı gizli yürütmesi gibi durumlar iddia makamına avantajlı konum sağlayan

Dergisi 9, no.1 (Ocak-Şubat, 2010): 536.

[55] Güngör, “Çelişmeli Yargılama Hakkı,” 160.

[56] Nurullah Kunter, Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhuğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 18. Bası (İstanbul: Beta Yayınları, 2010), 402.

[57] Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4. Basım (İstanbul: Beta Yayınları, 2015), 216.

[58] İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı*, 228.

[59] AİHM, *Kremzow/Avusturya*, B. No: 12350/86, 21/09/1993.

[60] Dovydas Vitkauskas ve Grigory Dikov, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Korunması*, çev. Serkan Cengiz, (Strazburg: Avrupa Konseyi, 2012), 54.

etkenlerin bazılarıdır. Bu nedenle ilke, kişinin, iddia makamına karşı *deza-*
vantajla karşılaşmadan, delil ve savlarını eşit şekilde ortaya koyabilmesini
ve hükme etki edebilmesini güvence altına almak amacıyla geliştirilmiştir.
Bu amaç doğrultusunda ilkenin özenli ve gerçekçi uygulanmasının birçok
faydası bulunmaktadır.^[61] Silahların eşitliği ilkesi kâmil manada uygulanacak
olursa; hükmedilecek kararda hata riski azaltılır, delillerin hâkim/mahkeme
önünde serbestçe tartışılması sağlanır, tarafların delillere ulaşma imkân ve
fırsatı artar, yargılama konusu olayda eksik soruşturma olasılığı ortadan
kaldırılır. Kısacası bu yolla gözden kaçabilecek olası hukuka aykırılıklar en
alt düzeye indirilir.

B) SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ İLKESİNİN CEZA YARGILAMASINDAKİ SOMUT GÖRÜNÜMLERİ

İlkenin ceza yargılamasındaki somut görünümüne ilişkin öğretide
ayrışan ve benzeşen çeşitli tasnifler bulunmaktadır. Somut görünüm tas-
niflerinin bir bölümünün Sözleşme'nin 6/3. fıkrasında sayılan haklar, bir
bölümünün ise yargısal temel haklar üzerinden yapıldığı görülmektedir.
Bir çalışmada ise, ilkenin somut görünümleri “silahların eşitliği ilkesinin
içerdiği güvenceler” şeklinde tasnif edilerek incelenmiş ve tasnifin dayanağı
olarak da AİHS kabul edilmiştir.^[62]

Şahin, ilkenin somut biçimleri/görünümlerini yargısal temel haklar
bağlamında aşağıdaki gibi tasnif etmiştir:^[63]

- Dosyaya erişim hakkı,
- Delillerin ortaya konulması ve tartışılması,
- Talep veya itirazların duruşmalı/duruşma dışı incelenmesi ve taraf-
lardan görüş alınması,
- Bir tarafın görüşünün, savcı tarafından düzenlenen tebliğnamelerin
karşı tarafa bildirilmesi.

[61] Karen Reid, *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*,
(London: Sweet & Maxwell, 2019), 178.

[62] Hünkar, “Ceza Muhakemesinde,” 10.

[63] Şahin, “Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde,” 3054.

İnceoğlu, ilkenin somut görünüm biçimlerini altı kategoride tasnif ederek incelemiş ve değerlendirmiştir.^[64]

- Tanık dinlemede (ve delil sunmada) hak eşitliği,
- Bilirkişi açısından eşitlik,
- Savcılık ve savunma arasındaki usuli eşitsizlikler,
- Bilgi ve belgelere ulaşmada eşit imkânlar,
- Davanın tarafı haline gelen yasal görevlilerin üstlendiği rol,
- Yasama müdahalesi.

Ünal ise ilkenin somut görünüm biçimlerini temel haklar merkezli tasnif ederek incelemiştir.^[65]

- İsnadı öğrenme hakkı,
- Tarafların savunmasını hazırlamak için yeterli zaman ve imkânlara sahip olma hakkı,
- Şüpheli/sanığın müdafii yardımından faydalanma hakkı,
- İddia tanıklarının sorgulama ve savunma tanıklarının hazır edilmesini sağlama hakkı.

Çavuşoğlu ise ceza yargılaması ilkeleri üzerinden ilkenin somut biçimlerini ele almıştır.^[66]

- Doğrudan doğrualık,
- Kesintisizlik,
- Hâkimin değişmezliği,
- Sözlülük,
- Alenilik,
- Yüz yüzelik.

[64] İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı*, 214 ve devamı.

[65] Ünal, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği,” 93-234.

[66] Hasan Emre Çavuşoğlu, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Silahların Eşitliği İlkesi,” (Yüksek Lisans tezi, Ankara Polis Akademisi, 2020), 78-85.

II. SİSTEMATİK DERLEMEDE KULLANILAN METODOLOJİ

Bu bölümde, çalışmanın amacı ve hedefleri, yöntemi, veri toplama ve analiz araçları, sistematik derleme yöntemi, araştırma sorusu ve alt soruları, ekleme ve çıkarma kriterleri ile sistematik tarama işlemi bulguları sunulmaktadır.

A) ARAŞTIRMANIN AMACI

Giriş bölümünde çalışmanın temel amacı belirtilmiştir. Ceza yargılamasında silahların eşitliği ilkesi konusunda ulusal literatürdeki bilimsel dergilerde yayınlanan makale ve lisansüstü tez çalışmalarındaki;

- Mevcut durum ve yönelimlerin tespiti, ulaşılan bilgi birikiminin belirlenmesi,
- Ulaşılan araştırma bulgularının sentezinin yapılması,
- Araştırma boşluklarını tespit edilmesi,

bu sistematik derleme çalışmasının amaç ve hedefleri olarak kararlaştırılmıştır.

B) ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ, VERİ TOPLAMA VE ANALİZ TEKNİKLERİ

Sistematik derleme çalışmalarında, kullanılan veri toplama ve analiz araçları dikkate alındığında doğal olarak nitel bir araştırma yönteminin benimsendiği görülecektir. Dolayısıyla bu çalışmada da *nitel araştırma yöntemi* işe koşulmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinde nitel verileri ve çıkarımları desteklemek amacıyla şüphesiz nicel veriler de kullanılabilir. Sistematik tarama işlemi sonucunda incelemeye alınan makale ve tezler nitel araştırma yöntemi veri toplama ve inceleme teknikleri olan *içerik analizi* ve *doküman analizi* teknikleri ile incelenmiştir.

Yıldırım ve Şimşek içerik analizini “*birbirine benzeyen verilerin, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmesi ve bunların okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize edilerek yorumlanması*” olarak açıklamaktadır.^[67] Gökçe, içerik analizine yapılan işlemler üzerinden

[67] Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 10. Baskı, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 193.

tanımlama getirmektedir.^[68] Gökçe'ye göre; çok sayıdaki metin içeriklerinin ortak yönlerinin ortaya çıkarılması amaçlanır, önemli olan anlamlar yapılandırılır ve sınıflandırılır, bu işlem için nitelden nicele doğru bir genelleştirme işlemi yapılarak veriler gruplandırılarak yorumlandırılır.

Doküman analizinde, araştırma amacıyla belirli olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı malzemeler incelenmektedir. Yıldırım ve Şimşek, doküman analizini şu şekilde açıklamaktadır:^[69] “*Bir araştırma problemi hakkında belirli zaman dilimi içerisinde üretilen dokümanlar ya da ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş dokümanların geniş bir zaman dilimine dayalı analizinin yapılmasıdır.*”

Doküman ve içerik analizi kullanılarak belirlenen makale ve tezlerden ulaşılan bulgular, tematik gruplandırma ile raporlanmıştır. Bu çalışmada çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak için toplanan veriler ve veri toplama süreci ayrıntılı bir şekilde rapor edilmiş ve sonuçlara nasıl ulaşıldığı detaylı olarak açıklanmıştır. Sistematik derleme sonucunda elde edilen veriler düzenli ve değerlendirilmiş olarak ‘Bulgular’ bölümünde sunulmuştur.

C) SİSTEMATİK DERLEME

Yukarıda da belirtildiği üzere sistematik derleme çalışmalarının doğası gereği bu çalışmada nitel yöntem kullanılmıştır. Araştırma deseni olarak *sistematik derleme yöntemi* işe koşulmuştur. Sistematik derleme çalışmaları, araştırılan bir soru ya da probleme cevap ya da çözüm bulmak için, o alanda/literatürde daha önce yapılmış olan çalışmaların kapsamlı bir şekilde taranması, tespit edilmesi, tespitli çalışmaların incelenmesi ve değerlendirilmesidir. Hanley ve Cutts, sistematik derleme yöntemini; önceden belirlenmiş bir konuda gerçekleştirilmiş çalışmaların tespit edilmesi ve bunlardan yararlanılarak çıkarımların yapılması ve araştırma konusu ile ilgili kavramsal bilgi elde etme şeklinde açıklamaktadır.^[70] Sistematik derleme (incelemeler) ise, “*belirli bir konuda tasarlanmış araştırma sorusuna cevap bulmak*

[68] Orhan Gökçe, *İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006), 17-18.

[69] Yıldırım ve Şimşek, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, 246-49.

[70] Terry Hanley ve Laura Cutts, “What Is a Systematic Review?,” *Counselling Psychological Review* 28, no. 4, (December, 2013): 3-6.

için önceden belirlenmiş parametreler/kriterlere uygun olarak o alanda yayınlanmış bilimsel çalışmaların sistematik ve taraf tutmadan taranması, tespit edilen çalışmaların geçerliğinin değerlendirilmesi ve sentezlenerek birleştirilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır.^[71]

Sistematik incelemeler; yöntemsel, şeffaf, tekrarlanabilir bir metodoloji ve sunum ile karakterize edilmektedir. Bir veya daha fazla araştırma sorusunu ele alan tüm ilgili yayınlanmış çalışmaları bulmak için kapsamlı ve sistematik bir araştırma yapılır; bu araştırmanın sonuçlarının özellikleri ve bulguları sistematik bir şekilde entegre edilir ve sunulur.^[72] Sistematik derleme araştırma yönteminin belirli güçlü yönleri bulunmaktadır; bu güçlü yönler aşağıda listelenmiştir.^[73]

- Araştırmacı ve uygulayıcıların, alanda biriken kanıtları takip etmelerini sağlar,
- Araştırmacı ve uygulayıcıların kanıta dayalı uygulama yapmalarını temin eder,
- Sistematik derlemeler daha çok bilimsel bilgi içermektedir,
- Daha güçlü kanıt üretirler,
- Belirli bir yöntem ile yapıldığından çok daha kapsamlıdır ve tekrar edilebilir,
- Kullanılan metotlar çalışmada açıkça belirtilir,
- Araştırma sorusu ve alt soruları belirlenir,
- Çalışmaları seçerken kullanılan kriterler açıkça belirtilir,
- Gelecekte araştırılması gereken konular tespit edilebilir,
- Literatürdeki boşluklar ya da yetersizlik alanları belirlenebilir.

[71] “Sistematik Derleme (Power Point Sunum)”, sayfa 6, Nursan Çınar, erişim 2 temmuz 2022, https://sagbil.sakarya.edu.tr/sites/sagbil.sakarya.edu.tr/file/Prof._Dr._Nursan_CINAR-_Sistematik_derleme_.pdf

[72] Andy Siddaway, Alex Mathew Wood ve Larry V. Hedges, “How to do a systematic review: a best practice guide for conducting and reporting narrative reviews, meta-analyses, and meta-syntheses,” *Annual Review of Psychology* 70, no.1, (2019): 751.

[73] Nursan Çınar, “Sistematik Derleme (Power Point Sunum)”, s.8 vd.

Uygulama sürecinde sistematik derleme yönteminin bir dizi işlem basamağı bulunmaktadır. Gough ve arkadaşları, bu basamakları aşağıdaki şekilde sıralamıştır.^[74] Bu uygulama işlemleri, çalışmanın açık ve somut bir şekilde yapıldığını ve aynı zamanda tekrar edilebilir olduğunu göstermektedir. Bu sistematik derleme çalışması, aşağıda sayılan işlem basamakları doğrultusunda yapılmıştır. Böylece, çalışmanın objektifliği ve bulgularının da güvenilir olması amaçlanmıştır.^[75]

- Araştırma sorusunun belirlenmesi,
- Ekleme ve çıkarma kriterlerinin belirlenmesi,
- Literatür taramasının yapılması,
- İnceleme kapsamında alınacak çalışmaların tespit edilmesi,
- Verilerin toplanması ve analiz edilmesi,
- Ulaşılan bulguların düzenlenmesi,
- Bulguların yorumlanması ve raporlanması.

D) ARAŞTIRMA SORUSU VE ALT SORULARI

Araştırmanın temel sorusu, “ulusal literatürde ceza yargılaması alanında *‘silahların eşitliği ilkesi’* konulu tez ve makalelerde ulaşılan bulgular ve araştırma boşlukları nelerdir?” şeklinde kurgulanmıştır. Temel araştırma sorusuna bağlı olarak aşağıdaki alt sorular formüle edilmiş ve yanıtları aranmıştır.

- Uluslararası literatürde ceza yargılaması alanında silahların eşitliği ilkesi konulu;
- tez ve makalelerin yayımlandıkları dergiler *üniversite ve/veya fakülterelere göre nasıl bir dağılım* göstermiştir?
 - tez ve makaleler *yayın yıllarına göre nasıl bir dağılım* göstermiştir?
 - tez ve makalelerde kullanılan *yöntem, veri toplama ve veri analiz araçları* nelerdir?

[74] David Gough, Sandy Oliver ve James Thomas, “Introducing Systematic Reviews”, içinde *An Introduction to Systematic Reviews*, ed. D. Gough, S. Oliver ve J. Thomas, (London: Sage Publications, 2012) 1-18.

[75] “*Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions*”, Cochrane Training, Version 6.3, Julian Higgins and James Thomas, erişim 2 Temmuz 2022, <https://training.cochrane.org/handbook/current>

- tez ve makalelerde *ulaşılan bulgular* nelerdir?
- tez ve makalelerde konuyla ilişkili *araştırma boşlukları* nelerdir?

E) EKLEME VE ÇIKARMA KRİTERLERİ

Sistemantik tarama işlemine başlamadan önce araştırma amacı ve çalışma konusu ile ilgili tez ve makaleleri tespit etmeyi sağlayacak şekilde anahtar kelimeler belirlenmiştir. İlk tarama sürecinde ‘silahların eşitliği ilkesi’ anahtar kelimesi kullanılarak tarama yapılmıştır. Gelen sonuçlarda ‘silahların eşitliği’, ‘silahların eşitliği ve çekişmeli yargılama’ ya da ‘silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama’ ifade gruplarının kullanıldığı başlıklar görülmüştür. Bunun üzerine kullanılacak anahtar kelimelere, ‘çekişmeli yargılama’ ve ‘çekişmeli yargılama’ ifade grupları da eklenmiştir.

Tarama sonucunda ulaşılan çalışmaların önce başlıkları incelenmiştir. İlgili bir başlık tespit edildiği durumda bu sefer özet incelenmiştir. Özet incelemesi sonucunda araştırma konusu ile ilgili olan çalışmalar inceleme kapsamına alınmış, olmayanlar ise çıkarılmıştır. Bazı çalışmalarda ise başlık ve özet incelemesinin yeterli olmaması nedeniyle, çalışmanın tam metni incelenmiş ve içeriği uygun çalışma incelemeye alınmış, olmayanlar ise çıkarılmıştır.

Tarama işlemi İngilizce ve Türkçe dillerinde yayınlanmış tez ve makaleler ile sınırlandırılmıştır. Ulusal literatürün dışındaki tez ve makaleler kapsama alınmamıştır. Açık kaynaklardan *tam metin erişimi olan çalışmalar* incelemeye alınmıştır. Erişimi olmayanlar ise çıkarılmıştır. Araştırma konusu ile ilgili sınırlı sayıda tez ve makale olması nedeniyle zaman bakımından bir sınırlandırma yapılmamıştır. İlk tur tarama işleminde sadece ampirik çalışmaların kapsama alınması düşünülmüştü. Fakat tarama sonucunda araştırma konusu ile ilgili sınırlı sayıda tez ve makale saptanmıştır. Bundan ötürü bu kriter hariç diğer kriterleri karşılayan çalışmalar kapsama alınmıştır.

Çalışmanın bir dizi temel sınırlılıkları bulunmaktadır. Ulusal literatürde birincil veriye dayalı ampirik çalışmanın olmaması, sadece ulusal literatürle sınırlı tutulması, Türkçe ve İngilizce dilinde yayınlanmış ve tam erişimi olan çalışmaların kapsama alınması, DergiPark, YÖK Tez Merkezi ve TRDizin portallarının veri tabanlarında tarama işleminin yapılmış olması bu çalışmanın sınırlılıkları arasındadır.

F) SİSTEMATİK TARAMA İŞLEMİ BULGULARI

Ulusal literatürü temsil etme kabiliyeti ve özelliği bulunan YÖK Tez Merkezi, TRDizin ve DergiPark Portalı üzerinde ‘silahların eşitliği ilkesi’, ‘silahların eşitliği’ anahtar kelimeleri kullanılarak makale ve tez çalışmalarını tespit etmek amacıyla tarama işlemi yapılmıştır. Tarama işlemi 10-15 Eylül 2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Tarama işlemi bulguları Tablo 1’de detaylı olarak gösterilmiştir. Farklı anahtar kelime taramalarında gelen aynı sonuçlar açısından bir önceki taramada gelen sonuç dikkate alınmıştır. Tarama sonucunda, toplamda 88 sonuç alınmış ve bunlara yönelik başlık ve özet incelemesi sonucunda 15 tez ve makale incelenmiştir.

Tablo 1. Sistematik Tarama İşlemi Bulguları

Anahtar Kelimeler	Gelen Sonuç	İncelemeye Alınan Sonuç
DergiPark Portalı (www.dergipark.org.tr)		
Silahların eşitliği ilkesi	6	2
Silahların eşitliği	16	1
Çelişmeli yargılama	6	0
Çekişmeli yargılama	2	0
Toplam	30	3
YÖK Tez Merkezi Portalı (www.tez.yok.gov.tr)		
Silahların eşitliği ilkesi	9	9
Silahların eşitliği	9	0
Çelişmeli yargılama	1	0
Çekişmeli yargılama	Yok	Yok
Toplam	19	9
TRDizin Portalı (www.trdizin.gov.tr)		
Silahların eşitliği ilkesi	5	1
Silahların eşitliği	23	2
Çelişmeli yargılama	8	0
Çekişmeli yargılama	3	0
Toplam	39	3
Genel Toplam	88	15

III. TARAMA BULGULARININ SUNULMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ulusal literatürde ceza yargılaması alanında silahların eşitliği ilkesi konulu 9 tez ve 6 makale çalışması tespit edilerek incelenmiştir. Tarama işlemi sonucunda belirlenen makale ve tezlerden inceleme sonucunda elde edilen bulgular, benzerlikleri ve odak konuları itibariyle tematik olarak gruplandırılmıştır. Yöntem bölümünde belirtildiği üzere analiz sürecinde birbirine benzeyen veriler, belirli temalar çerçevesinde bir araya getirilmiştir. İnceleme sonucu elde edilen bulgular, yıl, üniversite, dergi, çalışmayı yapan yazarlar, çalışmanın amacı ve gerekçesi ile araştırma boşluğu tespiti, yöntem, çalışmaların bulguları olacak şekilde bu tematik başlıklar altında sentezlenmiştir.

Bu bölümde tez ve makalelerden elde edilen bulguların tablo ve metin içerisinde sunumunda ilgili makale ve tezle atıf ilişkisi kurmak için *tez ve makale özelinde harf ve rakamsal kodlama* yapılmıştır. Çalışmalar önce tez ve yıl sırası, sonra makale ve yıl sırasına göre listelenmiştir. Bu listelemeye göre çalışmalar sırasıyla tez (T) ve makale (M) ile birlikte numaralandırılmıştır (Bakınız Tablo 1). Böylece Bulgular bölümünde kullanılmak üzere her çalışmaya bir atıf kodu verilmiştir. Analiz bulguları sunulurken hangi bulgunun, hangi çalışmaya ait olduğu ise bu atıf kodu ile eşleştirilerek gösterilmiştir.

A) İNCELENEN ÇALIŞMALARIN DERGİ, TEZ TÜRÜ, YIL VE ÜNİVERSİTELERE GÖRE DAĞILIM BULGULARI

İncelenen makale ve tezlerin yıllara göre dağılımı Tablo 2’de gösterilmiştir. Ulaşılan bulgulara göre en fazla çalışma 2019 yılında (T3, T4, M3) ve 2020 yılında (T1, T2, M1) yapılmıştır. 2009 ve 2017 yıllarında ise ikişer çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Diğer yıllarda ise birer çalışma yapılmıştır. En yeni ve en eski çalışma tarihleri arasındaki zaman dilimi esas alındığında, 2007, 2015 ve 2016 yıllarında “silahların eşitliği ilkesi” konulu bir makale ya da tez çalışmasının *olmadığı* gözlenmiştir. Çalışmaların türüne göre dağılımı; 2 doktora tezi, 7 yüksek lisans tezi ve 6 makaleden oluşmaktadır. Tez çalışmalarının yapıldığı üniversitelerin dağılımına bakıldığında, Marmara ve İstanbul Üniversitelerinde ikişer, diğer üniversiteler ve Polis Akademisinde ise birer tez yazılmıştır.

Sistemantik derleme çalışma yöntemi ve üretilen ampirik çalışmalarda yer alan tez çalışmalarına ait üniversite istatistiklerine yer verilmesi süreklilik arz eden bir pratiktir. Bu pratiğe yer verilmesinin gerekçesi şöyle olabilir.

Bu usul bize, hangi üniversitelerde hangi araştırmaların ön plana çıktığını, üniversitelerin hangi araştırma konularını merkeze aldıkları ve uzmanlaştıkları araştırma alanlarını tespit etmede kolaylık sağlamaktadır.

Makalelerin yayınlandığı dergilere göre dağılımı incelendiğinde, altı makaleden dördünün baro dergilerinde yayınlandığı görülecektir (M3, M4, M5, M6). Üniversitelerin hukuk fakültesi dergilerinde yayınlanan sadece iki makale bulunmaktadır (M1, M2). Giriş bölümünde yer verilen 84 hukuk fakültesi ve hukuk alanında indekslenen 43 hukuk dergisi verileri ile araştırma kapsamındaki makale ve tez çalışması sayıları karşılaştırıldığında, ceza yargılamasında silahların eşitliği ilkesini konu edinen çalışmaların sayısının *yeterli olmadığı* çıkarımı yapılabilir.

Ceza Yargılamasında Silahların Eşitliği İlkesi:
Bir Sistematik Derleme Çalışması

Tablo 2: Tez/Makalelerin Üniversite, Tür, Araştırmacı, Yıl ve Dergi Dağılımı Analizi Bulguları

Araştırmacı ve Yıl	Atıf kodu	Üniversite	Tez Türü	Araştırmacı ve Yıl	Atıf kodu	Dergi-Makale
Ünal (2020)	T1	Marmara Üniversitesi	Doktora	Alşahin ve Ünal (2020)	M1	İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Çavuşoğlu (2020)	T2	Polis Akademisi	Yüksek Lisans	Sevdiren (2019)	M2	Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi[76]
Uğurtan (2019)	T3	İstanbul Üniversitesi	Yüksek Lisans	Esmer (2014)	M3	İzmir Barosu Dergisi[77]
Güngör (2019)	T4	Kocaeli Üniversitesi	Doktora	Kocaoğlu (2010)	M4	Ankara Barosu Dergisi[78]
Hünkar (2017)	T5	Yaşar Üniversitesi	Yüksek Lisans	Yeşilova (2009)	M5	TBB Dergisi
Ceylan (2017)	T6	Dokuz Eylül Üniversitesi	Yüksek Lisans	Dinç (2005)	M6	TBB Dergisi
Yavuz (2009)	T7	İstanbul Üniversitesi	Yüksek Lisans			
Ulutaş (2008)	T8	Ankara Üniversitesi	Yüksek Lisans			
Anaklı (2006)	T9	Marmara Üniversitesi	Yüksek Lisans			

[76] Öznur Sevdiren, “Çelişmeli Yargılama ve Silahların Eşitliği İlkeleri Bağlamında Teşhis İşlemi ve Bu İşlemden Müdafinin Hazır Bulunma Yetkisi,” *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18, no.1, (2019):15-55.

[77] Metin Esmer, “Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Silahların Eşitliği İlkesinin Georgi Dimitrov’un Yargılanması Üzerinden Değerlendirilmesi,” *İzmir Barosu Dergisi* 79, no.1, (2014):136-47.

[78] Serhat Sinan Kocaoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Sisteminde Silahların Eşitliği İlkesini Gerçekleştirebilmek İçin Bir Reform Önerisi Amerika Birleşik Devletleri Ceza Muhakemesi Sistemine Savunma ve Müdafî Perspektifinden Mukayeseli Bir Bakış,” *Ankara Barosu Dergisi*, no.4, (Temmuz, 2010):209-47.

B) İNCELENEN ÇALIŞMALARDA AMAÇ, GEREKÇE VE ARAŞTIRMA BOŞLUĞU TESPİTİNE AİT BULGULAR

Tez ve makaleler; çalışma amacı, gerekçe ve araştırma boşluğu tespiti parametrelerine göre incelenmiştir. Araştırma gerekçesinden kasıt, araştırmacının doktrinde ya da literatürde araştırma çalışma konusu ile ilgili araştırma boşluğu tespiti yapıp yapmadığıdır. Zira araştırma boşluğu tespitinin yapılması ve araştırma boşluğunun hedeflenen araştırma çalışması ile ya tamamen ya da belirli düzeyde doldurulacağını ortaya koyan tespit ile çalışmanın amacı arasında bir bütünleştirme olup olmadığı da incelenmiştir. Tez ve makalelerin giriş bölümünde ya da ilgili başka bir bölümünde, söz konusu çalışmanın hangi gerekçe ile yazıldığı açık, somut ve sınırları belli şekilde açıklanıp açıklanmadığına dair tespit çalışması da yapılmıştır. Bu parametrelere ait bulgular Tablo 3'te özet olarak sunulmuştur.

Çalışmanın amacı analiz bulgularına göre; altı tez çalışmasının giriş bölümünde tez çalışmasının yapılma amacının açıkça ifade edildiği, diğer üç tezde ise yeterince açık biçimde ifade edilmediği belirlenmiştir. Dört makalenin giriş bölümünde çalışmanın amacının açıkça ifade edilmediği, diğer iki makalede ise net olarak açıklandığı görülmüştür. Amacı açıkça belirtilmeyen tez ve makalelerin amaçları ise içerik analizinden hareketle çıkarım yapılarak yaklaşık olarak ifade edilmiştir. İlgili tez ve makalelere ait amaç çıkarımlarına Tablo 3'te yer verilmiştir.

Biri tez ve diğeri ise makale olmak üzere iki çalışmada araştırma gerekçesine açıkça yer verildiği görülmüştür (T3, M2). Tez çalışmasında “*Müdafii ile ilgili çok sayıda akademik çalışma ortaya konulmuş; ancak müdafinin silahların eşitliği ilkesi çerçevesinde ifade alma ve sorgudaki rolüne ilişkin yeterli sayıda monografik çalışma yapılmamıştır*” ifadesi gerekçe olarak belirtilmiştir (T3). Fakat bu tespite nasıl ulaşıldığı ve ulaşma yöntemi ise yeterince açıklanmamıştır. Bu gerekçe açıklamasının araştırma boşluğuna işaret ettiğini fakat araştırma boşluğunun ne ölçüde ve nasıl doldurulacağını açıklamasının göreceli olarak eksik kaldığı gözlenmiştir. Makale çalışmasında ise “*öğretinin aksine Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun teşhis işleminde müdafinin hazır bulundurulmamasının silahların eşitliği ilkesine aykırı olmadığı içtihatı, AYM ve AIHM içtihatları ve öğreti argümanları temelinde araştırılmasına ihtiyaç [vardır]*” ifadesi, araştırma gerekçesi yapılmıştır (M2). Ancak anılan çalışmada da araştırma boşluğu tespiti ile ilgili herhangi bir açıklama ve değerlendirmenin olmadığı görülmüştür. Diğer çalışmalarda

Ceza Yargılamasında Silahların Eşitliği İlkesi:
Bir Sistematik Derleme Çalışması

gerekece belirlenmesi ve araştırma boşluğu tespitine yönelik açıklama ya da raporlama olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3: Amaç, Gerekece ve Araştırma Tespiti Analizi Bulguları

Tez Makale	Çalışmanın Amacı
T1	- Giriş bölümünde tezin amacı açıklanmıştır. - Ceza yargılamasında silahların eşitliği ilkesi açısından savunmanın hükme etki etme olasılığını ortaya koyma ve sınırlarını belirleme, - Türk ceza muhakemesi hukukunun silahların eşitliği ilkesi ile uyumluluğunu inceleme,
T2	- Giriş bölümünde tezin amacı açıklanmıştır. - Ceza yargılaması pratiğinde silahların eşitliği ilkesi ile ilgili somut sorunları tespit etme ve bu sorunlara çözüm yolları geliştirme,
T3	- Giriş bölümünde tezin amacı açıklanmıştır. - AİHS ve Ceza Muhakemesi Kanunu çerçevesinde, müdafinin ifade alma ve sorgu işlemleri sırasındaki rolünün silahların eşitliği ilkesi açısından incelenmesi,
T4	- Giriş bölümünde tezin amacı açıklanmıştır. - Adil yargılama hakkının koruma altına aldığı ilke ve hakları tespit etme, - Silahların eşitliği ilkesi ve çelişmeli yargılama hakkının AİHM ve AYM kararları özelinde incelenmesi, - Adil yargılama hakkı kapsamında koruma görmeyen fakat içtihatlar ile kabul gören konuların tespit edilmesi,
T5	- Giriş bölümünde tezin amacı açıklanmıştır. - Şüpheli/sanık açısından silahların eşitliği ilkesinin, soruşturma evresi, iddianame, kovuşturma evresi, olağan kanun yolları (istinaf, temyiz ve itiraz), olağanüstü kanun yolları (Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı, kanun yararına bozma, yargılanmanın yenilenmesi) evrelerinde uygulanmasının değerlendirilmesi,
T6	- Tezde doğrudan amaç cümlesinin yeterli açıklıkta kurulmadığı gözlenmiştir. - Araştırmacının açıklamalarından yola çıkarak çalışmanın amacının silahların eşitliği ilkesinin somut biçimlerini öğretme ve içtihatlar üzerinden incelenmesi olduğu çıkarımı yapılmıştır.
T7	- Tezde doğrudan amaç cümlesinin yeterli açıklıkta kurulmadığı gözlenmiştir. - Araştırmacının açıklamalarından yola çıkarak çalışmanın amacının silahların eşitliği ilkesinin somut görünüm biçimlerinin ceza yargılaması aşamalarında ceza muhakemesi açısından incelenmesi ve değerlendirilmesi olduğu çıkarımı yapılmıştır.
T8	- Tezde doğrudan amaç cümlesinin yeterli açıklıkta kurulmadığı gözlenmiştir. - Araştırmacının açıklamalarından yola çıkarak çalışmanın amacının adil yargılama açısından yargılamada silahların eşitliği ilkesi sorununun incelenmesi ve değerlendirilmesi olduğu çıkarımı yapılmıştır.

T9	- Giriş bölümünde tezin amacına ve amaç alt başlığına yer verilmiştir. - AİHS ve iç hukuk karşılaştırılarak silahların eşitliği ilkesinin incelenmesi, - İç hukukta silahların eşitliği ilkesi ilgili olarak yapılması gereken değişikliklerin tespit edilmesi,
M1	- Makalede çalışmanın amacı açık ve somut şekilde kısmen açıklanmıştır. - Araştırmacının açıklamalarından yola çıkarak çalışmanın amacının Kıta Avrupası ceza yargılaması hukukunda silahların eşitliği ilkesinin uygulanabilirliğinin tartışılması olduğu çıkarımı yapılmıştır.
M2	- Makalede çalışmanın amacı açık ve somut şekilde yeterince açıklanmıştır. - Silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama açısından teşhis işleminin hukuksal niteliği, uygulaması ve delil olarak kabulünün incelenmesi ve değerlendirilmesi
M3	- Makalede çalışmanın amacı açık ve somut şekilde kısmen açıklanmıştır. - Araştırmacının açıklamalarından yola çıkarak çalışmanın amacının vaka incelemesi üzerinden adil yargılanma hakkının öneminin ortaya konması olduğu çıkarımı yapılmıştır.
M4	- Makalede çalışmanın amacı açık ve somut şekilde yeterince açıklanmıştır. - Türk ceza ve ceza yargılaması hukukunda yer alan Hümanist Doktrin görüşleri doğrultusunda Amerikan ceza yargılaması sistemini inceleme ve sistemde müdafinin konumunun incelenmesi, - Amerikan ceza yargılamasından Türk ceza yargılama sistemine uyarlanabilecek kurumları tespit etme ve silahların eşitliğini sağlayabilecek önerilerin sunulması,
M5	- Makalede çalışmanın amacı açık ve somut şekilde kısmen açıklanmıştır. - Araştırmacının açıklamalarından yola çıkarak çalışmanın amacının yargılama diyalektiği temelinde silahların eşitliği ilkesinin incelenmesi ve değerlendirilmesi olduğu çıkarımı yapılmıştır.
M6	- Makalede çalışmanın amacı yeterince açıklanmamıştır. - Araştırmacının açıklamalarından yola çıkarak AİHS ve AİHM içtihatları temelinde Türk ceza yargılamasında silahların eşitliği ilkesinin incelenmesi ve değerlendirilmesi olduğu çıkarımı yapılmıştır.

C) TEZ VE MAKALELERDE KULLANILAN YÖNTEM VE VERİLER

Tez ya da makale olsun, hukuk alanında yürütülen çalışmaların normatif ağırlıklı olduğu görülmüştür. Normatif ağırlıklı olması nedeniyle incelenen tez ve makalelerde kullanılan yöntem, veri toplama ve analiz ile ilişkili bölüm, alt başlık ya da metin içerisinde bu şekilde özelleştirilmiş bilgi ve açıklamalara yer verilmediği; bu yönde bir çalışma sunum geleneğinin olmadığı çıkarımı yapılmıştır. Bu nedenle, incelenen çalışmalarda kullanılan yöntem, veri toplama ve analiz araçlarının belirlenmesinde bir dizi zorluklarla karşılaşmıştır. Bu zorluklar, araştırma yöntemleri literatürü yardımıyla belirli düzeyde aşılarak çalışmalar incelenmiş ve bir dizi tespit yapılmıştır.

Çalışmalarda kullanılan araştırma desenlerinin doktrin araştırması, içtihat araştırması ve karşılaştırma araştırması olduğu belirlenmiştir. Tablo 4'te araştırma deseni sütunu altında, incelenen çalışmalarda bu desenlerin kullanım yoğunluğu birincil, ikincil ve üçüncül düzeyleri belirlenerek yoğunluk düzeyine göre sıralamaları yapılmıştır.

Tez ve makalelerin, birincil veri toplama olmaması nedeniyle ampirik olmadıklarına karar verilmiştir. Çalışmaların daha çok kuramsal olduğu ve ağırlıklı doküman araştırmasına dayalı olduğu görülmüştür. Doküman analizine bağlı olarak ikincil veriler toplanarak analiz edilip değerlendirildiği gözlenmiştir. Birincil veriden kasıt, araştırmanın bizzat kendisi tarafından araştırma katılımcılarından veri toplanmasıdır. İkincil veriden kasıt ise daha önce yazılmış, kitap, kitap bölümü, makale, içtihat kararı, içtihat kararlarının yer aldığı kitap vb. dokümanlara ulaşma ve bunlardan yararlanmadır. İkincil verilerin toplanması ise doküman analizi altında kategorileştirilmiştir. Dokümanların incelenmesinde çalışma konusu ve amacı doğrultusuna içerik analizinin kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Zira incelenen tez ve makalelerde veri toplama ve veri analiz araçlarından açıkça bahsedilmediği için böyle bir çıkarım yapılamamıştır. Tez ve makalelerde kullanılan yöntem, araştırma deseni, örneklem, veri toplama ve analiz araçlarının analiz bulguları Tablo 4'te özet olarak sunulmuştur.

Sadece bir çalışmada veri toplama aracı olarak ceza yargılaması (istinaf aşaması) aktörleri ile görüşme yönteminin kullanıldığı bilgisinin yer aldığı görülmüştür (T5). Fakat tez yazarının, ceza yargısı sistemi içindeki aktörlerle yaptığı görüşmelere ilişkin seçtiği ve uyguladığı yöntem, veri analizi ve bulgularının raporlanmadığı tespit edilmiştir.

Yukarıda tespit edilen araştırma desenlerinden farklı olarak bir çalışmada, vaka incelemesinin tercih edildiği görülmüştür (M3). Toplam 11 tez ve makalede birincil düzeyde doktrin araştırması deseni odaklı çalışma yapıldığı, bir çalışmada vaka incelemesinin çalışıldığı, iki çalışmada karşılaştırma araştırmasının uygulandığı ve bir çalışmada ise içtihat araştırmasının işe koşulduğu belirlenmiştir. Tez ve makalelerde büyük çoğunlukla doktrin ve içtihat araştırmasının yapıldığı gözlenmiştir. Bu nedenle, *ulaşılan bulguların hukuk alanın normatif doğası ile uyumlu olduğu sonucuna varılmıştır*. Birincil veri toplama olmaması nedeniyle, çalışmalarda doğal olarak veri toplama örnekleminin olmaması kaçınılmaz olmaktadır. Bundan dolayı, örneklem parametresi ile ilgili analiz ve bulgu sunumu yapılamamıştır.

Tablo 4: Tez ve Makalelerde Kullanılan Yöntem ve Veri Analizi Bulguları

Tez Makale	Araştırma deseni	Araştırma yöntemi	Veri toplama	Veri analiz
T1	- Doktrin araştırması (kuramsal) - İçtihat araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman	İçerik analizi
T2	- İçtihat araştırması - Doktrin araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman	İçerik analizi
T3	- Doktrin araştırması - İçtihat araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman	İçerik analizi
T4	- Doktrin araştırması - İçtihat araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman	İçerik analizi
T5	- Doktrin araştırması - İçtihat araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman Mülakat	İçerik analizi
T6	- Doktrin araştırması - İçtihat araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman	İçerik analizi
T7	- Doktrin araştırması - İçtihat araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman	İçerik analizi
T8	- Doktrin araştırması - İçtihat araştırması	Nitel	İkincil veri doküman	İçerik analizi
T9	- Karşılaştırma araştırması - Doktrin araştırması - İçtihat araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman	İçerik analizi
M1	- Doktrin araştırması - Karşılaştırma araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman	İçerik analizi
M2	- Doktrin araştırması - İçtihat araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman	İçerik analizi
M3	- Vaka incelemesi - Doktrin araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman	İçerik analizi
M4	- Karşılaştırma araştırması - Doktrin araştırması - İçtihat araştırması	Nitel	İkincil veri doküman	İçerik analizi
M5	- Doktrin araştırması - İçtihat araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman	İçerik analizi
M6	- Doktrin araştırması - İçtihat araştırması	Nitel	İkincil veri Doküman	İçerik analizi

D) TEZ VE MAKALELERDE ULAŞILAN BULGULAR

Tez ve makalelerde raporlanan bulguların derlenmesi ve değerlendirilmesinde silahların eşitliği ilkesinin ceza yargılamasındaki somut görünümüleri kullanılmıştır. Somut görünümler, tez ve makalelerde hem yargılama işlemi ve kavramı hem de sorun tespiti olarak yer almıştır. Bu durum tespitinden hareketle, silahların eşitliği ilkesi ile ilgili somut görünümler ve beraberinde ilişkili sorunlar, bir bütün halinde, kısa ve özet ifade grupları altında Tablo 5'da gösterilmiş ve ilgili çalışma ile eşleştirilerek sunulmuştur. Derlenen bulguların, yargılama işlemleri ve süjeleri ile ilişkili olduğu anlaşılmıştır.

İncelenen tez ve makalelerde, birincil düzeyde yoğun şekilde *doktrin araştırması* yapıldığı görülmüştür. İkincil düzeyde ise AİHM, AYM, Yargıtay kararları üzerinden *içtihat araştırması* yapıldığı gözlenmiştir. Üçüncül düzeyde çok az olsa farklı ülke doktrin, içtihatları ve sistemleri üzerinden *karşılaştırma araştırması* yapıldığı belirlenmiştir. Kısaca, tez ya da makale konusu ile ilgili doktrin araştırması, içtihat araştırması ve karşılaştırma araştırması yapıldığı; araştırma türlerinin uygulama yoğunluğunun çalışmadan çalışmaya değiştiği gözlenmiştir. Bu üç araştırma türünün, hukuk literatüründe tipik bir araştırma yöntemi olarak başvurulduğu ve uygulandığı çıkarımı yapılmıştır.

Tez ve makalelerin hepsinde, silahların eşitliği ilkesinin ceza yargılamasında somut görünüm biçimlerinin neler olduğu önce doktrinden tespitinin yapıldığı ve kategorik olarak ele alındığı, mahkeme kararlarında ve içtihatlarda geçen somut olaylar üzerinden tartışıldığı ve değerlendirildiği görülmüştür. Tez ve makalelerin doktrin araştırması bölümlerinde çalışma konusu olan silahların eşitliği ilkesinin AİHS ve AİHM kaynaklı bir ilke olduğu üzerinde uzlaşma olduğunun raporlandığı gözlenmiştir.

Silahların eşitliği ilkesinin ceza yargılamasına etkisinin çok geniş olduğu; soruşturmanın başından başlayıp kovuşturmayla devam edip, olağan ve olağanüstü kanun yollarında uygulanan usul işlemlerini etkilediği konusunda tüm tez ve makalelerde bir uzlaşma olduğu saptanmıştır. Tez ve makalelerde ulaşılan kuramsal analiz ya da uygulama sonucu elde edilen bulguların doğrudan sunulduğu ve tartışıldığı özelleştirilmiş bölümlerin yeterince olduğu görülmüştür. Bulguların daha çok inceleme altında olan kavram ve kavramın ilgili yargılama usulündeki somut görünümü üzerinden tartışıldığı ve sunulduğu gözlenmiştir.

İncelenen tez ve makalelerde ulaşılan temel bulguların, doktrin araştırması bulguları ile içtihat araştırması bulgularına dayalı olduğu görülmüştür. Uygulamaya dönük bulgular ise içtihat araştırması bulgularından derlenmiştir. Uygulamadan, yani; duruşma gözleme, duruşma tutanakları veya yargılama dosyalarından, savunma avukatları ile şüpheli ve/veya sanıklardan veri toplama yolu elde edilen bulguların olmadığı tespit edilmiştir.

Çalışmaların büyük çoğunluğu silahların eşitliği ilkesi ile ilgili tüm somut görünüm biçimlerini; çok azının ise sadece bir somut görünümü (teşhis işleminde müdafinin hazır bulundurulmasını (M2) ya da yargılama süjesinin müdafiden yararlanmasını (T4)) kapsama aldığı belirlenmiştir. Tez ve makalelerde silahların eşitliği ilkesinin pratiğe geçirilmesinde yaşanan sorunların dolaylı ya da doğrudan çalışma bulgusu olarak raporlandığı da görülmüştür. Çalışma bulgusu olarak sorun tespitleri, ilkenin yargılama sürecindeki somut görünümleri üzerinden yapılmıştır.

Tablo 5: Tez ve Makalelerde Silahların Eşitliği İlkesinin Somut Biçimleri ve Sorunlu Alanları

Bulgular	Tez–Makale
<ul style="list-style-type: none"> - İsnat edilen suç ve aleyhe olan delilin bildirimi - Hakların bildirimi - Savcılığın mahkemeye sunduğu belge ve bilgilerin sanık/şüpheliye bildirilmemesi 	T2, T3, T4, T5, T6, T7, T8, T9 M1, M4, M5
<ul style="list-style-type: none"> - Kollukta, müdafisiz şüpheli ile görüşme yapılması - Kolluktaki ifade işleminde müdafiyeye soru sordurulmaması 	T1, T3, T4, T5
<ul style="list-style-type: none"> - Soruşturmanın gizliliği - Dosyaya erişim konusunda yasa ve uygulamadan kaynaklı sorunlar - Gizli bilgilere erişim ve inceleme - Tutukluların bilgi ve belgelere erişim sorunu - Dosya inceleme süresi - Sulh ceza sorgusunda savunmanın delil getirme ve getirtmesine fırsat verilmemesi - Sorgunun SEGBİS üzerinden yapılması 	T1, T2, T3, T4, T6, T7, T8, T9, M4, M5

Ceza Yargılamasında Silahların Eşitliği İlkesi:
Bir Sistematik Derleme Çalışması

<ul style="list-style-type: none"> - Ara muhakemede iddianamenin tebliğ edilmemesi - Ara muhakemede iddianamenin incelenmesi ve itiraz edilmesi - Ara muhakemede çelişme yapılmasına fırsat verilmesi - Delilsiz/ yetersiz delil ile iddianame hazırlanması - Sadece şüpheli aleyhine toplanmış deliller doğrultusunda iddianamelerin hazırlanması - İddianame tebliği ile ilk duruşma arasındaki süre ve savunma hazırlığı - Taraflara sürelerin eşit şekilde verilmemesi 	T1, T2, T4, T5, T8, M1, M3, M5
<ul style="list-style-type: none"> - Sulh ceza sorgusunda koruma tedbirine dayanak gösterilen delillerin sorgulanmaması - Tutukluluk değerlendirmesinde savcı görüşünün savunmaya bildirilmemesi - Tutukluluk değerlendirmesinin duruşmasız yapılması - Tutuklama delillerinin gösterilmemesi/bildirilmemesi 	T1, T5, T4, T7
<ul style="list-style-type: none"> - Savcılık, kolluk ve mahkemenin, şüpheli/ sanık lehine delil toplamaması 	T1, T2, T3, M1, M4
<ul style="list-style-type: none"> - Zorunlu müdafinin usulen görev yapması - Somut ve etkili yardımı olmaması 	T1, T3, T6, M1, M2, M3
<ul style="list-style-type: none"> - Anadilde savunma sorunu - Anladığı dilde savunma sorunu - Tercümandan yararlanmama 	T2, T4, T5, T6, T7, T9, M3
<ul style="list-style-type: none"> - Keşif talebi ile ilgili sorunlar 	T3
<ul style="list-style-type: none"> - Yargılama ile ilgili yapılan ihtarların usulen yapılması, etkisi ve sonuçlarının anlatılmaması 	T3
<ul style="list-style-type: none"> - Asliye ceza yargısında savcının bulunmaması - Kollektif hüküm sorunu - İddianamenin iadesi kurumunun zayıflaması 	T5
<ul style="list-style-type: none"> - Duruşma salonlarının tasarım ve oturma düzeni - İddia ile savunma arasında yetki bakımından eşitsizlikler olması - Hâkim ve savcıların özlük hakları, kariyer ve mesleki açıdan sürekli birlikte olmaları 	T2, T3, T5, T6, T8, M1, M4, M6
<ul style="list-style-type: none"> - Duruşma ve sorgunun SEGBİS üzerinden yapılması - Saniğin duruşmadan zorunlu vareste tutulması - Sanık ve müdafinin duruşmadan çıkarılması - Saniğin duruşmaya SEGBİS ile katılması - Kovuşturma evresinde, müdafisiz duruşma ve delil sorgusu yapılması - Benzer duruşma disiplinsizliği durumunda müdafinin salon dışına çıkarılması karşısında savcının çıkarılmaması 	T1, T2, T3, T4, T5, T7, T9, M3
<ul style="list-style-type: none"> - Tutuklu yargılamalarda, duruşmada sanık ile müdafinin farklı yerlerde oturması ve kısıtlı iletişim fırsatı verilmesi 	T2, T3, T5, M3

<ul style="list-style-type: none"> - Kovuşturma evresinde ortaya çıkan esaslı değişikliklerin bildirimi - Kovuşturma evresinde savcının re'sen delil toplaması - Kovuşturma evresinde hâkimin re'sen delil toplaması - Asliye Ceza Mahkemesi ile Ağır Ceza Mahkemesi hâkimlerinin savcı rolünü/ görünümünü alması 	T2, T4, T5, T8, T9, M1, M5
<ul style="list-style-type: none"> - Savunma tanıkları ile iddia tanıklarının aynı koşullar altında dinlenmesi - İstinabe yöntemi ile tanık dinletilmesi - İstinabe yöntemi ile sanık sorgusunun yapılması - Resmi görevlilerin tanık olarak dinlenmesi - Müdafî olmaksızın teşhis yaptırılması - Diğer dosyalarda dinlenen tanıkların sorgulanmaması - Soruşturmada dinlenen tanığın kovuşturma aşamasında sorgulanmaması 	T1, T2, T5, T6, T7, T8, T9, M2, M5
<ul style="list-style-type: none"> - Gizli tanıklık sorunu - Tanıkların dinlenmemesi - Tanıkların SEGBİS yöntemiyle dinlenmesi - Gizlilik ve devlet sırrı sorunu - Teknik/dijital verilerin ve raporların savunmaya verilmemesi - Devlet sırrı gerekçesiyle bir kısım delillerin verilmemesi 	T1, T2, T4, T5, T6, T7, T8, T9, M5
<ul style="list-style-type: none"> - Delil toplatma - Delil sunma - Delilleri takdir yetkisi - Hukuka aykırı delil getirme 	T1, T2, T3, T8, T9, M2, M4, M5
<ul style="list-style-type: none"> - Bilirkişi veya uzman raporu - Hazırlık soruşturmasında savunmanın bilirkişi ve uzman raporu alınması - İdari kurumda görev yapan bilirkişilerin tarafsızlığı - Kamu görevlileri karşısında eşitsizlik - Bilirkişi raporunun tebliğ edilmemesi 	T2, T3, T4, T6, T7, T8, M3
<ul style="list-style-type: none"> - Dosyaya giren delillerin yeterince tartışılmaması - Delillerin değerlendirilmesinde Adli Tıp Kurumunun tarafsızlık sorunu - Delili inceleyen/tanığı dinleyen hâkim ile kararı veren hâkimin farklı olması - Resmi görevlilerin hazırladığı belgeler 	T2, T4, T6, T7, T8, T9, M4, M5
<ul style="list-style-type: none"> - Esas hakkındaki savunmadan sonraki esaslı değişikliklerin bildirilmemesi 	T1, T2, T4, T5
<ul style="list-style-type: none"> - Yargı yeri belirlenmesinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının görüşünün tebliğ edilmemesi - Yargıtay Başsavcılığının görüşünün tebliğ edilmemesi - İstinaf tebliğnamesinin olmaması ve tebliğ edilmemesi - Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının olağanüstü kanun yolu itirazının tebliğ edilmemesi - Kanun yollarında Cumhuriyet Başsavcılığına verilen itiraz hakkının savunmaya verilmemesi 	T2, T4, T5, T6, T7, T8, M6

Ceza Yargılamasında Silahların Eşitliği İlkesi:
Bir Sistemantik Derleme Çalışması

- Duruşmalı temyiz işlemlerinde savunmanın soru sormasına fırsat verilmemesi - İstinaf sürecinde üye hâkimin inceleme raporunun savunma ve iddia makamına verilmemesi ve görüşlerinin alınmaması - Tetkik hâkimlerinin görüşleri - Temyiz dilekçesinin incelenmeden reddi - Karar müzakerelerine savcıların katılması	T3, T4, T5, T7, T8, M5
- Yasama müdahaleleri	T4, T5, T8, M5

SONUÇ

Özde silahların eşitliği ilkesi ve genelde adil yargılanma hakkının, hukuk devleti ilkesinin bir gereği olduğu giriş bölümünde ortaya konulmuştur. Ulusal ve uluslararası literatürde yer alan araştırma ve endeks verileri, adil yargılanma hakkı ve bağlantılı olarak silahların eşitliği ilkesinin ne kadar sorunlu bir alan olduğu ve en çok bu alanların ihlal edildiğini göstermiştir. Adil yargılanma hakkı ve unsuru olan silahların eşitliği ilkesinin gerçekte ve öзде uygulanmasının ne kadar önemli olduğu bir kez daha anlaşılmıştır. Bu gerçeklikten hareket ederek ulusal literatürde silahların eşitliği ilkesi kapsamında üretilen tez ve yazılan bilimsel makalelerde gelinen bilgi birikimi ve yönelimleri tespit etme amacıyla bu sistematik derleme çalışması yapılmıştır. Tez ve makalelerin incelenmesi sonucunda çok sayıda temel bulgulara ulaşılmıştır.

A) ULAŞILAN TEMEL BULGULAR

Başta şu hususu önemle vurgulamalıyız ki; incelenen tez ve makalelerin ciddi bir emek ve çalışmanın ürünü oldukları, yazarlarının bilimsel çalışma ilkelerine son derece riayet ettikleri ve silahların eşitliği ilkesini teorik anlamda açıklayıcı biçimde ortaya koydukları aşikârdır. Çalışmaların sayıca az olması, bunların içerik ve katkı olarak da yetersiz oldukları anlamına gelmediğini bir kez daha teyit etmekte fayda görmekteyiz. Bu çalışmanın böyle bir tespit etme amacı yoktur. Tekil çok nitelikli çalışmaların da bulunduğu şüphesizdir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, ceza yargılaması alanında yer alan bir ilke ve uygulaması ile ilgili çalışmaların sistematik derlemesinin yapılması ve oluşan birikimin ne olduğunu tespit etme; araştırma boşluklarının belirlenmesi ve yeni bir yöntemin uygulanabilirliğini ortaya koyma olduğunu yinelemekteyiz. Öte yandan incelenen 15 çalışmadan elde edilen veriler ışığında; ulusal literatürde silahların eşitliği ilkesi özelinde meta-analiz ya da sistematik derleme çalışmalarının bulunmadığı görülmüştür. Yine aynı şekilde birincil verilere dayalı ampirik makale ya da tez çalışmalarının da yeterince yapılmadığı gözlenmiştir.

Mevcut tez ve makalelerde çalışma amacı, gerekçesi ve araştırma boşluğu tespitinin bir bütün halinde yeterince yer almadığı sonucuna varılmıştır. Araştırma gerekçelerine dair bulgular incelendiğinde, özellikle tez çalışmalarında tezin yazılış ya da doktora araştırmasının yapılaş gerekçesinin somut bulgularla ortaya konması gerekmektedir.

Ancak bununla birlikte belirtelim ki; incelenen çalışmalarda, literatürde (doktrinde) araştırma boşluğu tespitinin yapılmadığı ve tespit edilecek araştırma boşluğunun hangi veriler toplanılarak ve analiz edilerek doldurulacağı yönünde görüş belirtilmediği de görülmüştür. Buna rağmen incelenen akademik çalışmaların hukuk literatürü bilgi birikimine kayda değer katkı yaptığı tartışmasızdır. Bu itibarla bir kez daha belirtilmelidir ki, bu makale ile ulaşılmak istenen amaç incelenen çalışmaların akademik yeterliliklerini asla ölçmek ve değerlendirmek olmayıp, silahların eşitliği ilkesi açısından sadece sistematik bir derleme yapmaktır.

Ulusal literatürde yer alan makale ve tezlerin ağırlıklı olarak normatif gelenek doğrultusunda yazıldığı ve çalışma konularının incelendiği gözlenmiştir. Çalışmaların, büyük çoğunlukla doktrin araştırması ve içtihat araştırması üzerine kurulu olması yanı sıra çok az oranda vaka çalışması ve karşılaştırma araştırmasının yapıldığı görülmüştür.

Tez ve makalelerde, silahların eşitliği ilkesinin somut görünümüne yönelik sorunların tespit edilmiş olduğu ve fakat bu sorunlara yönelik yapılandırılmış/özelleştirilmiş çözüm önerilerinin geliştirilmesi yerine daha çok genel bir yaklaşımla çözüm önerilerinin sunulduğu görülmüştür. Bir çalışmada somut bir görünüm olan savunmanın kendi lehine delil araştırma yapabilmesi için Amerikan kaynaklı savunma araştırmacısı kurumunun, karşılaştırmalı araştırma bağlamında Türk ceza yargılaması sistemine dâhil edilmesi için sistematik ve özelleştirilmiş çözüm önerilerinin getirildiği belirlenmiştir (M4).

Yazılan tez ve makalelerin, olay ve yargısal işlem odaklı mikro çalışma konularına odaklanmadığı, daha çok konunun teorik yönü ve yüksek yargı organları içtihatlarını esas alarak değerlendirme ve sonuçlara ulaştığı gözlenmiştir.

İki çalışmada mikro çalışma konusu belirlenmiş ve incelenmiştir. Birinci çalışma, müdafii yardımı (süje) ve ifade alma ile sorgu işlemleri özelinde silahların eşitliği ilkesinin somut görünümüne odaklanmıştır (T3). İkinci çalışma ise kapsamı ilkenin somut görünümü açısından sadece teşhis işlemi (yargılama faaliyeti) ve müdafinin hazır bulunması (yargılama süjesi) ile sınırlı tutmuştur (M2). Kanaatimizce, ikinci çalışma türünde makale ve tez türünde araştırmaların yapılması, sistematik derleme yöntemine dayalı çalışmaların yapılabilmesi için gereklidir. Bu tür mikro odaklı ve özele

indirgenmiş çalışmaların araştırma konusunu derinlemesine çalışılması sayesinde doktrinde bilgi birikimine katkı yapılabilir ve özgün olma niteliği artabilir. Silahların eşitliği ilkesinin genel ve makro ölçekli araştırılması durumunda, tekrardan kaçınılması çok zor olabilir. Nitekim bu sistematik derleme çalışmasının bulguları, incelenen tez ve makalelerde silahların eşitliği ilkesi çalışma konusunun görece tekrar ettiğini ortaya koymaktadır.

Silahların eşitliği ilkesinin somut görünüm biçimlerine yönelik tarama ve tespit bulguları, ilkenin ceza yargılamasına etkisinin, suç isnadın yapılmasıyla başladığını ve yargılamanın tüm aşamalarında etkisini sürdürdüğünü göstermiştir (bakınız Tablo 5). Bu tespitten hareketle, silahların eşitliği ilkesi, ceza yargılamasının tüm aşama ve işlemlerinde doğrudan ya da dolaylı biçimde gözetilecek bir ilke olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Bir ceza yargılamasının tüm işlemlerinde silahların eşitliği ilkesinin gereklerinin açık ya da zımni şekilde hissettirilmesi ve gösterilmesi, söz konusu yargılamada ulaşılan hükme derinlik, evrensellik ve güven kazandıracaktır.

İçtihat araştırması desenini kullanan tez ve makalelerin büyük çoğunluğunun AİHM, AYM ya da her iki mahkeme içtihat kararlarını, silahların eşitliği ilkesi ile ilgili kavramların açıklanması ve tartışılmasında kullandığı görülmüştür. Öte yandan Yargıtay içtihat kararlarının ise sınırlı düzeyde doktrin kavramlarının açıklanmasında ve uygulama işlemlerinin değerlendirilmesinde kullanıldığı gözlenmiştir. Örneğin, silahların eşitliği ilkesinin ceza yargılaması işlemlerindeki uygulama ve değerlendirilmesinde ağırlıklı olarak Yargıtay içtihatlarının gayet isabetle kullanıldığı bir çalışmaya rastlanılmıştır (T6).

Kuramsal olarak her ne kadar iddia makamının sanığın lehine de delil toplaması ve araştırma yapması gerektiği kanun metinlerinde düzenlenmiş olsa da uygulamada insan faktörü ortaya çıkmakta ve kanunda yazılı hükümler maalesef basit birer temenni olma niteliğinden öteye gidememektedir (T6). Nitekim giriş bölümünde ortaya konulan veriler, bu tespiti doğrulamaktadır. Bu nedenle hakkaniyete uygun yargılama (*due process*) modelini benimseyen ceza adaleti sistemine yönelik bir yapılanma ve işleyişin gerekli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.^[79]

[79] Bedri Eryılmaz, “Suçla Mücadele Politikası Açısından Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu,” *Ceza Hukuku Dergisi 1*, no.1, (Eylül, 2006): 208.

Giriş bölümünde çalışmanın gerekçesi tespit edilirken ‘hukuk zihniyeti araştırması’ verilerine yer verilmişti. Bu araştırmanın bulgularından birisi; hâkim ve savcılarının en çok terfi ve kanun yolunda onanma kararlarına değer verdiği yönündedir. Ceza adaleti sisteminde yargılama aktörlerinin iki süjesi (hâkim ve savcı) özelinde hukuk değeri ile terfi ve onama arasında kariyer ilerlemesi ilişkisinin kurulduğu görülmektedir. Denilebilir ki bu ilişkiyi olumsuz etkileyen kurumsal ve politik davranışlar medya üzerinden kamuoyuna yansımaktadır. En son Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nun AİHM ve AYM kararlarını uygulamayan hâkimleri terfi ettirmesinin adalete olan güveni sarstığını, adil yargılanma hakkı ile silahların eşitliği ilkesinin gerçekte ve özde uygulanmasının teoride kaldığını göstermektedir.^[80] Bu tespitten hareketle, *kanıta dayalı ceza yargılaması uygulamaları* açısından adaletsiz yargılama yapan ve soruşturan sùjeleri toplumda teşhir etme şeklinde psikolojik ve toplumsal yaptırımlar uygulan(a)bilmelidir. Zira iyi uygulama ve kötü uygulama tespitinin yapılması, temel hak ihlalcilerinin teşhir edilmesi ve toplumca bilinmesi, yargılamayı finanse eden vatandaşların en doğal hakkıdır.

B) ARAŞTIRMA BOŞLUKLARI VE GELECEK ARAŞTIRMA ÖNERİLERİ

İncelenen tez ve makalelerde çalışma konusu ile ilgili birincil verilere yönelik araştırma yerine çoğunlukla doktrin ve içtihat araştırmasının yapılması nedeniyle çalışmaların zorunlu olarak birbirini tekrar ettiği ve yeniden ürettiği gözlenmiştir. Bu tekrar ve yeni üretim sorununun nedenlerinden birisi, çalışma konusunun geniş kapsamlı tutulmuş olmasıdır. Çalışma konusunun çok geniş kapsamlı tutulması, haliyle çalışmaları doktrin araştırması ve içtihat araştırmasına yöneltmektedir. Oysa dar kapsamlı çalışma konusunun belirlenmesi durumunda, derinlemesine araştırma yapılması, birincil verilerin toplanması ve analiz edilmesini içeren nicel veya nitel yahut karma yöntemlere dayalı ampirik araştırmaların yapılması mümkün olabilir. Dolayısıyla, silahların eşitliği ilkesinin ceza yargılamasındaki somut görünümünün herhangi birine yönelik yapılacak ampirik çalışmaların, bu alandaki bilgi birikimini arttıracığı tartışmasızdır. Ceza yargılamasının bir ilkesine ilişkin olarak yapılacak bu tür çalışmalarda yargı kararlarının değerlendirilmesi dışında ampirik çalışmalar yapılabilir. Örneğin, soruşturma

[80] “HSK AYM’yi yok sayan hakimi terfi ettirdi,” Deutsche Welle, erişim 28 Eylül 2021, <https://www.dw.com/tr/hsk-aymyi-yok-sayan-hakimi-terfi-ettirdi/a-59327429>.

evresinde silahların eşitliği ilkesinin somut görünümüne ilişkin iş ve işlemler gözlemlenebilir. İki ya da daha fazla yargı yerindeki iş ve işlemler karşılaştırmalı olarak analiz edilebilir. Bu işlemler ile savunma tarafındaki kişilerin demografik özellikleri arasında korelasyon analizleri yapılabilir. Aynı şekilde bu tür ampirik çalışmalar iddia tarafına da uygulanabilir.

İncelenen çalışmalarda kovuşturma evresi veya soruşturma evresi yahut her ikisine yönelik birincil veri toplama ve analiz yapılmadığı gözlenmiştir. Bu yönde önemli bir araştırma boşluğu bulunmaktadır. Bu araştırma boşluğu, bilimsel araştırma fonlama kurumları, bilimsel dergiler ve üniversitelerin bir dizi teşvik ve zorlayıcı uygulamalara gitmesiyle doldurulabilir. Üniversitelerin hukuk fakülteleri, uygulamalı hukuk ya da kanıta dayalı hukuk araştırmalarına odaklı tez ve araştırma programları oluşturabilir. Adalet ile ilgili kurum ve kuruluşlar, savunma ve müdafilik alanında uygulamalı ve kanıta dayalı savunma araştırma projelerine fon desteği sağlayabilirler. Bilimsel dergi editörlükleri, kanıta dayalı ya da uygulamalı araştırma makalelerinin yayınlanmasına öncelik verebilir ve bu makaleler için hızlandırılmış hakemlik uygulaması başlatabilir. Ceza adaleti sisteminde yer alan ve elinde fon bulunduran kamusal kurumların bütçeleri belirli oranda, kanıta dayalı ve uygulamalı araştırmalara tahsis edilebilir.

Silahların eşitliği ilkesi açısından Yargıtay, AYM ve AİHM kararları karşılaştırmalı şekilde sistematik analiz ve değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. İlkenin somut görünümüleri (bileşenleri/unsurları), bu kararlarda incelenmelidir. Kararlar üzerinden sorun üreten ve sorunu deneyimleyen yargılama süjelerine yönelik nicel algı araştırmalarının yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Silahların eşitliği ilkesi ile ceza muhakemesi hukuku ve mevzuatına göre savcı ve yardımcılarının (adli kolluk) sanığın lehine ve aleyhine olan ve olacak delilleri toplama yetki/görevi arasında uyuşmanın mümkün olup olmadığını, belirli suç türü dosyaları özelinde araştırılması ve değerlendirilmesi için araştırmaların yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Örneğin araştırma konusu olarak iddianın çıkarları ile savunmanın çıkarlarının, silahların eşitliği ilkesi açısından gerçekte ve özde ne ölçüde sorunsuz uyumlaştırılabileceği ortaya konulmalıdır.

Soruşturma evresini yansıtan iddianame metinlerine yönelik içerik analizi yapılarak silahların eşitliği ilkesinin somut görünümüleri açısından inceleme ve değerlendirme yapılabilir.

Yine gerek soruşturma evresinde gerekse kovuşturma evresinde uygulanan tutuklama ve tutukluluğun devamı kararları silahların eşitliği ilkesi açısından incelenebilir ve değerlendirilebilir.

Silahların eşitliği ilkesi açısından katılımcı gözlem yöntemiyle ceza yargılaması duruşmaları gözlemlenebilir. Gözlem bulgularının raporlaştırıldığı araştırmalar yapılabilir. Böylece, Yargıtay kararlarında şablon biçimde kullanılan “*duruşma tutanaklarından oluşan vicdanî kaniye göre hüküm kurulması*” davranışının ne ölçüde gerçeği yansıttığı karşılaştırmalı olarak araştırma olanağı elde edilebilir.

Yargıtay kararlarında kullanılan “*vicdanî kanının oluştuğu duruşma sürecinin yansıtan tutanaklar ve belgeler*” şablon ibaresi ve silahların eşitliği ilkesi özelinde Yargıtay kararlarından oluşturulacak bir örneklem kapsamında doküman ve içerik analizi yapılarak anılan kalıp ifadenin hangi ölçüde gerçeği yansıttığı ve tetkik hâkimi ile ilgili daire üyesi hâkimlerin bu kaniye nasıl ulaştıkları araştırılabilir.

İstinaf kanun yolunda silahların eşitliği ilkesinin etkisi istinaf kararları üzerinden araştırılarak bu kanun yolunun adil yargılanma hakkı bağlamında ne ölçüde etkili bir yol olduğu araştırılabilir.

Nihayet, asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleri yargılamalarında, sulh ceza mahkemesi işlemlerinde ilkenin sanık, şüpheli ve avukat/müdafilerin algıları ve görüşlerini araştırarak ampirik çalışmalar yapılabilir.

Bütün bu bilgiler ışığında, önemle vurgulamamız gerekir ki; bu makalenin hukuk alanında yapılmış kâmil manada bir sistematik derleme çalışması olduğunu savunmak son derece iddialı olacaktır. Ancak hukuk alanında yapılmış bir derleme çalışması *denemesi* olarak ileride yapılacak çalışmalar için teşvik edici olacağını hiç şüphesiz savunabiliriz. Dolayısıyla bu makale, hukuk alanında da derleme çalışmalarının yapılıp yapılamayacağını ortaya koymayı amaçlamıştır. Makalenin, bu yönüyle, literatüre katkı sağlaması öngörülmektedir.

Zira bu çalışma, daha önce pek denenmemiş ve hukuk gibi güç bir alana yönelmiştir. Ülkemizdeki yerleşik yargı kalıpları ve adaletin yeniliklere kapalı işleyişinden kaynaklanan zorluklara rağmen hukuk doktrininde araştırma boşluklarını tespit etmek için alternatif yöntemlerin olduğunu ve bunlardan birinin de sistematik tarama yöntemi olup olamayacağını ortaya koymaya çalışmıştır. Öz olarak; gelecekte ceza yargılamasında silahların eşitliği ilkesi

konusuna katkı sağlayacak özgün araştırma çalışmalarına yol göstermek için aslında bir sistematik derleme deneme çalışması yapılmıştır.

Son olarak vurgulamak gerekir ki; bu çalışmada incelenen tez ve makaleler üzerinden varılan sonuçlar, araştırmacıların bir eksiklik veya hatasından asla kaynaklanmamaktadır. Bu makalede varılan bulguları gidererek daha adil bir hukuk sistemine kavuşmak, şüphesiz yine bu makalede incelenen eser sahiplerinin ve hukukun üstünlüğüne inanmış gayretli araştırmacıların sayesinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abanoz, Buket. “Suçun Önlenmesinde Hapis Cezası İle Seçenek Yaptırımların Etkinliğinin Karşılaştırılması: Meta-Analiz Çalışmalarının Sistematik Olarak İncelenmesi.” *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* 5, no. 2, (2013):1-28. <https://doi.org/10.26650/JPLC360264>.
- Alşahin, Mehmet Emin ve Ertuğrul Ünal. “Kara Avrupası Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi Uygulanabilir mi?.” *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, no.2, (2021):197-212. <https://orcid.org/0000-0003-0440-5673>.
- Anaklı, Ender. “Silahların Eşitliği İlkesi.” Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2006.
- Ceylan, Erol. “Ceza Muhakemesi Açısından Silahların Eşitliği İlkesi.” Yüksek Lisans tezi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, 2017.
- Centel, Nur ve Hamide Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları, 2012.
- Çavuşoğlu, Hasan Emre. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Silahların Eşitliği İlkesi.” Yüksek Lisans tezi Ankara Polis Akademisi, 2020.
- Dinç, Güney. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Göre Silahların Eşitliği.” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 57, (Mart-Nisan, 2005): 283-306.
- Erdoğan, İrfan. “Sosyal Bilimlerde Pozitivist-Ampirik Akademik Araştırmaların Tasarım ve Yöntem Sorunları.” *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 12, (Güz 2001):119-34.
- Eryılmaz, Bedri. “Suçla Mücadele Politikası Açısından Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu.” *Ceza Hukuku Dergisi* 1, no.1, (Eylül 2006): 207-29.
- Esmer, Metin. “Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Silahların Eşitliği İlkesinin Georgi Dimitrov’un Yargılanması Üzerinden Değerlendirilmesi.” *İzmir Barosu Dergisi* 79, no.1 (2014):136-47.
- Gökçe, Orhan. *İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006.

- Gough, David, Sandy Oliver ve James Thomas. "Introducing Systematic Reviews", içinde *An Introduction to Systematic Reviews*, Editörler David Gough, Sandy Oliver ve James Thomas, London: Sage Publications, 2012.
- Gözler, Kemal. *İnsan Hakları Hukuku*. Bursa: Ekin Yayınları, 2017.
- Gözübüyük, A. Şeref ve Feyyaz Gölcüklü. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması-Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2005.
- Güngör, Burak. "Silahların Eşitliği İlkesi ve Çelişmeli Yargılama Hakkı'nın Bireysel Başvuru Usulünde İncelenmesi." Doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2019.
- Hanley, Terry and Laura Cutts, "What Is a Systematic Review?." *Counselling Psychological Review* 28, no.4, (December, 2013): 3-6.
- Hünkar, Gizem. "Ceza Muhakemesinde Silahların Eşitliği İlkesi." Yüksek Lisans tezi, İzmir Yaşar Üniversitesi, 2017.
- İçten, Muhammet Polat. "Tutuklama ve Türkiye'deki Tutuklama Kararlarının Gereksizliği Sorunu." *Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi* 3, no.5, (Haziran, 2019):46-81.
- İnceoğlu, Sibel. *İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*. 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2002.
- Katoğlu, Tuğrul. "Asliye Ceza Mahkemelerinin Yeni Durumu 'Silahların Eşitliği' Tartışmalarından 'Silahlara Veda'ya." *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9, no.1 (Ocak-Şubat, 2010): 533-44.
- Kaya, Emir. *Hukuk Zihniyeti*. 3. Baskı, Ankara: Siyasal Yayınevi, 2018.
- Kocaoğlu, Serhat Sinan. "Türk Ceza Muhakemesi Sisteminde Silahların Eşitliği İlkesini Gerçekleştirebilmek İçin Bir Reform Önerisi Amerika Birleşik Devletleri Ceza Muhakemesi Sistemine Savunma ve Müdafî Perspektifinden Mukayeseli Bir Bakış." *Ankara Barosu Dergisi*, no.4, (Temmuz, 2010): 209-47.
- Kunter, Nurullah, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu. *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. 18. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2010.

- Özekes, Muhammet. *İcra Hukukunda Temel Haklar ve İlkeler*. Ankara: Seçkin, 2009.
- Reid, Karen. *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*. London: Sweet & Maxwell, 2019.
- Sevdiren, Öznur. “Çelişmeli Yargılama ve Silahların Eşitliği İlkeleri Bağlamında Teşhis İşlemi ve Bu İşlemden Müdafinin Hazır Bulunma Yetkisi.” *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18, no.1, (Ocak, 2019):15-55.
- Siddaway, Andy, Alex Mathew Wood, Larry V. Hedges. “How to do a systematic review: a best practice guide for conducting and reporting narrative reviews, meta-analyses, and meta-syntheses.” *Annual Review of Psychology* 70, no.1, (2019): 747-70.
- Şahin, Cumhuri. “Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri.” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 21, (2019): 3051-65. <https://orcid.org/0000-0002-0612-6486>.
- Taner, Fahri Gökçen. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.
- Uğurtaş, Gülizar. “Silahların Eşitliği İlkesi Bağlamında Müdafinin İfade ve Sorguda Rolü.” Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019.
- Ulutaş, Tevfik Barboros. “Adil Yargılanma Hakkı ve Yargılamada Silahların Eşitliği Problemi.” Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, 2008.
- Ünal, Ertuğrul. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi.” Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2020.
- Vitkauskas, Dovydas ve Grigory Dikov. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Korunması*. Çeviren Serkan Cengiz, Strazburg: Avrupa Konseyi, 2012.
- Yavuz, Zehra. “Silahların Eşitliği İlkesine İlişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları ve İç Hukukumuzdaki Dönüştürücü Etkileri.” Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2009.
- Yenisey, Feridun ve Ayşe Nuhoğlu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 5. Bası, Ankara: Seçkin, 2017.

Yeşilova, Bilgehan. “Yargılama Diyalektiği ve Silahların Eşitliği.” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 86, (2009): 47-101.

Yıldırım, Akif ve Zehra Gayretli. *Suç İsnadına İlişkin Yargılamalarda Silahların Eşitliği İlkesi (Karar Özetleri)*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayını, 2022.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 10. Baskı, Ankara: Seçkin, 2016.

Mahkeme Kararları

AİHM, *Neumeister/Avusturya*, B. No: 1936/63, 27/06/1968.

AİHM, *Borgers/Belçika*, B. No: 12005/86, 30/10/1991.

AİHM, *Dombo Beheer B.V./The Netherlands*, B. No:14448/88, 27/10/1993.

AİHM, *Kremzow/Avusturya*, B. No:12350/86, 21/09/1993.

AİHM, *Van De Hurk/Hollanda*, B. no.16034/90, 19/4/1994.

AİHM, *Hentrich/Fransa*, B. no. 13616/88, 22/9/1994.

AYM, *Yankı Bağcıoğlu ve Diğerleri* [GK], B. No: 2014/253, 9/1/2015.

AYM, *Ali Pala*, B. No: 2013/3056, 14/10/2015.

AYM, *Hülya Doğan*, B. No: 2014/5613, 18/5/2016.

AYM, *Nihal Gökten*, B. No: 2014/10290, 7/6/2017.

AYM, *Sencer Başat ve diğerleri* [GK], B. No: 2013/7800, 18/6/2014.

AYM, *Hüseyin Güneş Özmen*, B. No: 2014/1514, 22/9/2016.

AYM, *Sebahat Tuncel (2)*, B. No: 2014/1440, 26/2/2015.

AYM, *Yıldıray Soysal (2)*, B. No: 2014/14341, 10/1/2018.

AYM, *Ömer Akdağ*, B. No: 2014/13265, 4/4/2018.

AYM, *Murat Tezel*, B. No: 2017/20307, 13/10/2020.

AYM, *Faik Gümüş*, B. No: 2012/603, 20/2/2014.

AYM, *Hüseyin Güneş Özmen*, B. No: 2014/1514, 22/9/2016.

AYM, *İbrahim Ünal*, B. No: 2014/2554, 17/5/2016.

- AYM, *Turgay Yiğit*, B. No: 2015/18479, 11/12/2018.
AYM, *Gürhan Nerse*, B. No: 2013/5957, 30/12/2014;
AYM, *Özgür Murat Engin*, B. No: 2014/7806, 21/9/2016.
AYM, *Ali Kemal Tekin*, B. No: 2014/875, 2/2/2017.
AYM, *Salih Öz*, B. No: 2015/13327, 17/7/2018.
AYM, *Mehmet Özzyer*, B. No: 2014/8783, 5/4/2017.
AYM, *Cemal Ağırman*, B. No: 2014/6915, 8/3/2018.
AYM, *Ayşe Eşlik*, B. No: 2014/15969, 21/6/2017.
AYM, *Fethi Oğuz*, B. No: 2019/38141, 14/9/2021.
AYM, *Kazım Albayrak*, B. No: 2014/3836, 17/9/2014.
AYM, *Zülfikar Sarıtürk*, B. No: 2013/1516, 16/12/2015.
AYM, *Zana Güneş*, B. No: 2016/73184, 25/9/2019.

Yargıtay Kararları

- Yargıtay 3. Ceza Dairesi, E. 2021/15211, K. 2021/11109, 22.12.2021.
Yargıtay 3. Ceza Dairesi E. 2021/1801, K.2022/1324, 15.3.2022.
Yargıtay 3.Ceza Dairesi, E. 2021/2313–K. 2022/1206, 9.3.2022.

İnternet Kaynakları

- DergiPark, Konu ve Dergi İndeksi, erişim 22 Eylül 2021, <https://dergipark.org.tr/tr/search/3?section=journal&aggs%5Bsubjects.id%5D%5B0%5D=321>
- Deutsche Welle. “HSK AYM’yi yok sayan hakimi terfi ettirdi.” Erişim 28 Eylül 2021, <https://www.dw.com/tr/hsk-aymi-yok-sayan-hakimi-terfi-ettirdi/a-59327429>.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, “Madde ve Ülke Bazında İhlaller 1959-2021.” Erişim 5 Temmuz 2022. https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2021_ENG.pdf

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, “Madde ve Ülke Bazında İhlaller 2021.” Erişim 5 Temmuz 2022, https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2021_ENG.pdf
- Anayasa Mahkemesi, “Bireysel Başvuru İstatistikleri.” Erişim 5 Temmuz 2022, https://www.anayasa.gov.tr/media/7946/bb_2022-1_tr.pdf
- İnsan Hakları Derneği, “Hapishaneler ve Mahpuslar Algı Araştırması 2021.” Erişim 5 Temmuz 2022, https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2021/10/IHD_Hapishaneler_Raporu-1.pdf
- Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, “Türkiye’de Tutukluluk Uygulamaları ve Tutuklamada Savunmanın Rolü Araştırma Raporu” Bahçeşehir Üniversitesi, (blog) 2013, <https://bau.edu.tr/blog/tr/2266-turkiyede-tutukluluk-uygulamaları-ve-tutuklamada-savunmanın-rolü-arastirması>
- Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions, Cochrane Training, Julian Higgins and James Thomas, V: 6.3, erişim 25 Eylül 2021, <https://training.cochrane.org/handbook/current>
- Hukuk Dergileri, Jurix, erişim 22 Haziran 2022, <https://www.jurix.com.tr/journals>.
- Nursan Çınar, Sistematik Derleme, 2019, Erişim 22 Eylül 2021, https://sagbil.sakarya.edu.tr/sites/sagbil.sakarya.edu.tr/file/Prof._Dr._Nursan_CINAR-_Sistematik_derleme_.pdf
- WJP Rule of Law Index, “Global Insights 2020 Report”, Erişim 14 Ekim 2021, <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/Turkey>.
- YÖK Lisans Atlası, “Hukuk Programı Bulunan Tüm Üniversiteler.” Erişim 22 Haziran 2022, <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10094>.

